

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rok Frelj

Vloga Turčije v konfliktih v Kurdistanu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rok Frelj

Mentor: doc. dr. Uroš Svetec

Vloga Turčije v konfliktih v Kurdistanu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Vloga Turčije v konfliktih v Kurdistanu

Pričujoče diplomsko delo raziskuje konflikte v Kurdistanu, natančneje vlogo in interese Turčije v le-teh. Turčija ima burno zgodovino, ki se je začela s prihodom azijskih Seldžukov in Otomanov, nadaljevala z razširitvijo njihove države v večnacionalni in večkulturni imperij, ki je dokončno propadel po koncu prve svetovne vojne. Tedaj se je pod vodstvom generala Mustafe Kemala rodila sodobna turška država, Republika Turčija, ki si danes prizadeva za vstop v EU, že mnogo let pa je članica zveze NATO. Zdi se, kot da si tako na kulturnem, predvsem pa na političnem področju želi slediti evropskim demokratičnim državam. A na drugi strani najbrž ne bo nikoli postala država popolnoma zahodnega tipa, saj ji to onemogočajo nekatere posebnosti, kot so zemljepisna lega, družbeno in politično izročilo ter hotenje države same, da ponovno postane vsaj regionalna velesila. Kombinacija naštetih dejavnikov je nemalokrat povzročila destabilizacijo območja z oboroženimi konflikti.

KLJUČNE BESEDE: Kurdistan, stabilnost, separatizem, geopolitika.

The role of Turkey in conflicts in Kurdistan

This thesis researches conflicts in Kurdistan, and particularly the role of Turkey in them. Turkey has a turbulent history, beginning with arrival of Asiatic Seljuks and Ottomans, continuing with the enlargement of their state into a multinational and multicultural empire which finally collapsed at the end of the Second world war. Under the leadership of general Mustafa Kemal, then emerged a modern Turkish state, the Republic of Turkey, which is today trying to enter the EU and has been a NATO memberstate for many years. On the fields of culture, and especially politics, it seems that Turkey tries to follow the European democratic states. But on the other hand, it may never become a completely western-type state, because it is disabled by some of her own specifics, such as geographic position, social and political tradition and tendencies of the state itself to become at least a regional power once again. The combination of these factors often destabilized the region with armed conflicts.

KEY WORDS: Kurdistan, stability, separatism, geopolitics.

KAZALO

KAZALO	4
SEZNAM KRATIC	6
1 UVOD	7
1.1 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR.....	8
1.1.1 CILJI IN POMEN NALOGE.....	8
1.1.2 <i>Raziskovalno vprašanje</i>	8
1.2 METODE PREUČEVANJA.....	8
1.3 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA.....	9
2 KURDISTAN KOT DEŽELA KONFLIKTA	9
2.1 PRVOTNI RAZLOGI ZA KONFLIKT.....	9
2.2 ZGODOVINSKO OZADJE.....	11
3 KONFLIKT V SODOBNOSTI	13
3.1 AKTERJI KONFLIKTA.....	14
3.1.1 <i>PKK</i>	14
3.1.2 <i>Pešmerga</i>	15
3.1.3 <i>Turške varnostne sile</i>	16
3.1.4 <i>Iraške varnostne sile</i>	17
3.2. KURDISTAN PO LETU 1984.....	18
3.2.1 <i>Stanje po Prvi zalivski vojni</i>	20
3.2.2 <i>Intifada</i>	20
3.3 TURČIJA IN KURDSKO VPRAŠANJE MED ZALIVSKIMA VOJNAMA.....	21
3.4 TURČIJA MED DRUGO ZALIVSKO VOJNO IN PO NJEJ.....	25
3.4.1 <i>Skrhani odnosi z ZDA</i>	25
3.4.2 <i>Nadaljnji pregon PKK ter turške dejavnosti v Iraku in doma</i>	26
4 GEOPOLITIČNA ANALIZA	28
4.1. JE PKK RESNIČNI PROBLEM?.....	29
4.2 TEŽNJE PO KIRKUKU IN TURKMENSKI DEJAVNIK.....	31
4.3 OPERACIJA SONCE IN PREOBRAZ V TURŠKI POLITIKI.....	33

4.4 DOMAČA PROBLEMATIKA OSTAJA	36
4.5 JE TURČIJA REGIONALNA VELESILA?	36
5 ZAKLJUČEK	38
6 LITERATURA	39
PRILOGA A: GRAFIČNI PRIKAZ KONFLIKTA SKOZI ČAS.....	45
SLIKA A.1: STANJE V LETIH 1987 IN 1988.....	45
SLIKA A.2: STANJE V LETIH OD 1992 DO 1995.....	45
SLIKA A.3: STANJE V LETIH OD 2001 DO 2004.....	46
SLIKA A.4: DANAŠNJE STANJE.....	46
PRILOGA B: LEGENDA.....	47
B.1: RAZLAGA ZNAKOV	47
B.2: KRATICE, UPORABLJENE V GRAFIČNEM PRIKAZU.....	47

SEZNAM KRATIC

EU	Evropska unija
ITF	Iraška turkmenska fronta
KDP	Kurdska demokratska stranka
KGK	Kurdistski narodni kongres
KRG	Kurdska regionalna vlada
NATO	Organizacija severnoatlantske pogodbe
OZN	Organizacija Združenih narodov
PKK	Delavska stranka Kurdistana
PUK	Patriotska unija Kurdistana
UNHCR	Visoki komisariat Združenih narodov za begunce
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

Kurdistan zavzema dele Sirije, Irana, Iraka in Turčije, nekaj Kurdiv živi tudi v Armeniji (Global Security 2011). O njihovi starejši zgodovini je znanega zelo malo, po izvoru pa so najbližje Perzijcem. Kurdska plemena so se v srednjem veku borila na strani Perzijcev proti Armencem in Arabcem, nato v imenu islama proti križarjem, kasneje pa na strani Turkov proti Perzijcem. Leta 1639 so se Turki in Perzijci pogodili ter si razdelili deželo Kurdiv, tedanja meja pa še danes razmejuje Turčijo in Iran. V 19. stoletju se je prebudila narodna zavest mnogim ljudstvom, ki niso imela svoje lastne države (Roth 1981, 20–41). Mustafa Kemal je Kurdom po koncu prve svetovne vojne, ko so ozemlje nekdanjega Otomanskega imperija zasedle antantne sile, obljubljal enakost s Turki v novonastali turški državi, če podprejo njegovo vstajo proti okupatorjem, čeprav je pogodba iz Sevresa že prej predvidevala samostojno kurdsko državo. Po turški zmagi pa Kurdi ne dobijo ničesar, saj so podvrženi asimilaciji s strani Ankare; ta dolgo celo zanika njihov obstoj (Roth 1981, 53–70). Tudi v Iraku, Kurdom samostojnosti in pravic kljub mnogim podpisanim pogodbam ni zagotovilo niti Društvo narodov niti kateri izmed mnogih diktatorskih režimov. Podvrženi so bili celo genocidu. Iraški del Kurdistana je še danes eno izmed žarišč konfliktov na Bližnjem vzhodu, prihodnost prebivalstva pa – predvsem v političnem smislu – tudi po padcu Sadamovega režima ostaja negotova (Yldiz 2007, 191–221).

Mednarodno medijsko pozornost v turškem Kurdistanu pa so si zaslužile dejavnosti sicer prepovedane Delavske stranke Kurdistana (PKK) pod vodstvom Abdulaha Öcalana, ki je leta 1984 spet začela oborožen boj proti vladi. Tudi ta je bil zatrt. Omeniti velja tudi prelomni korak, ki ga je storil Turgut Özal, predsednik vlade in kasneje predsednik države. Začel je uporabljati izraz »Kurd«. Leta 1991 je podpisal zakon, ki dovoljuje pisati v kurdščini, dve leti kasneje pa se je PKK uradno odrekla terorističnim dejanjem in razglasila, da želi demokratično doseči federacijo. A zatem so spet izbruhnili spopadi, ki so se nadaljevali do aretacije Öcalana leta 1999 in naprej. Turška vojska je dokaj uspešno preganjala domnevne teroriste, mnogokrat tudi na ozemlju Sirije in Iraka, tako v času vladavine Sadama Huseina kot tudi pod okupacijo Koalicije. Omeniti velja, da je danes ena glavnih partneric ZDA v boju proti terorizmu, in čeprav je v zadnjem času Turčija omilila svoje uradno stališče do Kurdiv, razmere še vedno niso stabilne (Global Security 2011) in še vedno ni znano dejansko število v Turčiji bivajočih Kurdiv. Ocenjuje se, da kot največja narodnostna manjšina predstavljajo do 18 % prebivalstva (CIA 2012).

1.1 Metodološko hipotetični okvir

1.1.1 Cilji in pomen naloge

Kurdi so danes, kakor tudi skozi vso zgodovino, ljudstvo brez lastne države, obenem pa poseljujejo območje, na katerem imajo svoje interese tudi nekurdski akterji.

To diplomsko delo prikazuje dejavnosti Turčije v turškem in iraškem delu Kurdistanu od ustanovitve Republike Turčije leta 1923 naprej. Poudarek je na prikazu in analizi nedavnih dogodkov, posebno pa se naloga osredotoča na interese Turčije v iraškem Kurdistanu ter na stabilnost območja, pri čemer slednjo razumemo kot odsotnost oboroženega nasilja.

Cilji:

- Na kratko osvetliti odnose med Kurdi in ostalimi akterji na njihovem narodnostnem območju od leta 1923 naprej.
- Prikazati vpletenost Turčije v konflikte v Kurdistanu.
- Pojasniti interes Turčije v severnem Iraku

1.1.2 Raziskovalno vprašanje

Raziskovalno vprašanje se glasi: Ali je Turčija v zasledovanju cilja, da (p)ostane regionalna velesila, z dejavnostmi v Kurdistanu pripomogla k stabilnosti v regiji?

1.2 Metode preučevanja

Metodologija temelji na zbiranju relevantnih pisnih in internetnih virov. Sledi analiza teh virov. Analizirani so zgodovinsko in funkcionalno. Dodatni metodi sta grafični prikaz konflikta in intervju.

1.3 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo sestoji iz uvoda, jedra in zaključka. V uvodu je okvirno nakazana tematika dela, predstavljeni so cilji naloge in metodologija, nazadnje so razloženi osnovni pojmi. V jedru so opisani razlogi konfliktov in njihovo zgodovinsko ozadje. V nadaljevanju so predstavljeni konflikti na operativni ravni od leta 1984 naprej, nato pa je dodana geopolitična analiza. Zaključek povzema ugotovitve iz jedra in ovrednoti oziroma odgovori na raziskovalno vprašanje.

2 KURDISTAN KOT DEŽELA KONFLIKTA

2.1 Prvotni razlogi za konflikt

Če iščemo razloge za ravnanje Republike Turčije v Kurdistanu, moramo razumeti nekatere njene specifike, ki so temu ravnanju botrovale. Eden od razlogov je gotovo kemalizem, ideologija, ki jo je oblikoval turški voditelj Mustafa Kemal Atatürk. Ob nastanku sodobne Turčije leta 1923, ko so bila za Turki desetletja vojn, je bila država, čeprav zmagovalka, obubožana in uničena. Ni imela buržoazije s svojim kapitalom niti civilnih oblasti. Edina organizirana institucija, ki jo je bila zmožna voditi, je bila vojska, ki ima v turški družbi še danes odločilno vlogo (Akkoyunlu 2007, 21–3). Kljub uveljavitvi parlamentarne demokracije se je pomen militantnih vrednot povečal, večina Turkov pa vojsko še danes postavlja v središče turštva samega (Jenkins 2001, 9–21). Biti vojak pomeni opravljati sveto dolžnost do države. Turško tradicionalno razumevanje vojske le-te ne predstavlja kot mehanizem za zagotavljanje pravic in svoboščin posameznika, pač pa kot abstraktno entiteto s pravico do oblasti nad družbo (Akkoyunlu 2007, 21–3). Ljudstvo ne podpira neposredne vladavine vojske, ampak ji na nek način podeljuje mandat za interveniranje v primeru morebitne skorumpiranosti civilne oblasti. Takšne intervencije skozi zgodovino niso bile redkost (Jenkins 2001, 10–20). Vojska uživa zaupanje ljudstva, ker slovi po nepodkupljivosti in nepristranskosti v sami organizaciji; posameznik se lahko povzpne visoko v hierarhiji ne glede na svoje socialno ozadje (Akkoyunlu 2007, 23).

V civilni družbi prav tako opazimo vrednote, značilne za vojsko. To so medsebojna povezanost posameznikov, močan občutek za skupino in zavest dolžnosti do drugega. Individualizem je zelo redek. Pluralizem ni zaželen, saj vodi v individualizem, ki povzroči razpad skupnosti (Jenkins 2001, 11–2).

Turki so za zaton in propad Otomanskega imperija krivili dvoje: njegovo večnarodnost in pa vlogo islama kot temelja družbe (islam je bil tedaj obravnavan skozi oči nacionalizma, izvorno pa ni turška vera). Pomembna temelja nove ideologije sta torej nacionalizem in sekularnost države (Akkoyunlu 2007, 21). Nacionalizem, ki ga lahko navedemo kot najpomembnejši dejavnik, preko katerega turške oblasti dosežajo svoje interese, temelji na že omenjeni družbeni kohezivnosti, podpira pa ga tudi šolski sistem (Jenkins 2001, 11–2). Ta nacionalizem pa je trčil ob ravnokar prebujeno narodno zavest Kurdiv, katere vrhunec sovpada z delitvijo naroda med novoustanovljene nekurdske države, obenem pa Kurdi v Turčiji niti niso bili prepoznani kot manjšina, temveč kot »gorski Turki« (Park 2005, 11–2).

Predpostavljam, da kemalizem kot ideologija hodi z roko v roki z geopolitičnimi interesi turške države in hkrati predstavlja temelje družbe, ki naj bi jih bila sposobna uresničevati. Cilj Turčije je nedvomno, če sklepamo po njenih ekspanzivnih dejanjih, biti vodilna sila v regiji, kar pa je v nasprotju z interesi nekaterih drugih (vele)sil in Kurdiv, ki si želijo ustanoviti lastno državo.

Po prvi svetovni vojni je Velika Britanija vzela v upravljanje provinci Basro in Bagdad, temu pa priključila še finančno donosna Mosul in Kirkuk, kjer so bile nedolgo tega odkrite zaloge nafte. Temu je Turčija ostro nasprotovala, saj je načrtovala ustanovitev nearabske islamske države na svojem nekdanjem območju. Slednje je Velika Britanija zavrnila in dala primer v presojo Društvu narodov. Turčija je menila, da jo bo le-to ogoljufalo in odločilo v korist Velike Britanije. To se je zgodilo leta 1925, Turčija pa je svoje težnje ohranila do danes, kar tudi večkrat javno izraža. Iz tega »ponižanja« se je med Turki na temeljih kemalizma razvil t. i. sevreski kompleks; menijo namreč, da niso dobili vsega, kar jim pripada, zato so v svoji zunanji politiki zelo agresivni (Park 2005, 13–6).

Če za Veliko Britanijo trdimo, da se je v konflikt vmešala zaradi ekonomskih koristi in želje po nadzoru nad strateško pomembnim ozemljem, lahko isto ugotovimo za ZDA. S svojo

prisotnostjo danes omejujejo širjenje vpliva Irana, nasprotnika njihove zaveznice Savdske Arabije ter izvajajo nadzor nad Perzijskim zalivom (Cordesman 2011). ZDA so se za kurdsko problematiko začele zanimati šele leta 1972, ko se je tedanja iraška vlada začela zблиževati s Sovjetsko zvezo. Tedaj so nemudoma podprle Kurde, da bi s separatizmom slabili bagdadsko vlado in s tem zmanjševali naraščajoči vpliv Vzhodnega bloka (Yldiz 2005, 22–3). Na podoben način je ravnala tudi Sovjetska zveza: podpirala je Kurde na ozemlju Turčije, članice zveze NATO (Hall 2008). Ne smemo pozabiti, da je med drugimi enako počela tudi tradicionalna turška nasprotnica Grčija (BBC 1999).

Iz navedenega lahko sklepamo, da je konflikt v Kurdistanu že zdavnaj presegel stopnjo zgolj medetničnega konflikta med Turki, Kurdi in Arabci, temveč je postal sredstvo za merjenje moči med globalnimi silami, kar se je še stopnjevalo v času hladne vojne. Razlogi zanj torej niso le v nesoglasjih med tamkajšnjimi narodi. Najdemo jih v gospodarskih, političnih in ideoloških motivih največjih svetovnih sil.

2.2 Zgodovinsko ozadje

Da bi celovito razumeli obravnavano temo, je potrebno osvetliti zgodovinske dogodke tako na ozemlju današnje Turčije kot današnjega Iraka; oboje je pripadalo Otomanskemu imperiju do njegovega propada. S koncem prve svetovne vojne, ko so Otomanski imperij zasedle antantne sile, naj bi v veljavo stopila pogodba iz Sevresa iz leta 1920. Ta je predvidevala kurdsko avtonomijo oziroma postopno vzpostavitev samostojne države. A Velika Britanija, ki je imela mandat Društva narodov za izvajanje oblasti na tem območju, je kljub prvotnemu stališču, naj Kurdi ne živijo v kakršnikoli arabski državi, nasprotovala kurdski samostojnosti. To je posledica klanske oziroma plemenske razdeljenosti Kurdov samih in pa njihove šibke narodne zavesti, kar bi domnevno lahko povzročilo nestabilnost države (Yldiz 2007, 10–3).

Medtem so pogodbo iz Sevresa turški nacionalisti razglasili za neveljavno in začeli oborožen boj proti zasedbenim silam. Kurdi so jih podprli, saj je turški vodja Mustafa Kemal obljubljal enakost dveh narodov v eni državi. To pa se ni zgodilo, saj je že tri mesece po zmagi leta 1923 Turčija začela izvajati asimilacijo Kurdov (Roth 1981, 45–52). Podpisana je bila Lozanska pogodba, po kateri se je večina kurdskega ozemlja delila med Turčijo, Irak in Iran,

čepprav je Turčija zase zahtevala še precejšen delež ozemlja, nad katerim je Društvo narodov mandat za izvajanje oblasti dodelilo Veliki Britaniji (Yldiz 2007, 10–3).

Po letu 1946 se je Turčija začela naslanjati na ZDA, od katerih je sčasoma postala gospodarsko in politično odvisna. To pomeni, da je morala vlada preganjati levo usmerjene stranke, ki so jih podpirali revni Turki in Kurdi; na tem mestu moramo upoštevati tedanjo bipolarno ideološko ureditev sveta. Leta 1951 je bila komunistična stranka prepovedana pod smrtno kaznijo, naslednje leto pa je Turčija vstopila v zvezo NATO. V 60-ih letih prejšnjega stoletja je sledila močna represija na delavska gibanja, katerih člani so bili tudi kurdski študentje. Socialne razmere v Kurdistanu so bile slabe, politično stanje pa nestabilno. Enake razmere so v državi vladale še v 70-ih letih (Roth 1981, 53–70), od leta 1984 do danes pa Delavska stranka Kurdistana (PKK) pod različnimi imeni izvaja oborožene dejavnosti za doseg svojih ciljev (Global Security 2011).

Čepprav brez prelivanja krvi tudi v iraškem delu Kurdistana ni šlo, so bile razmere tam vsaj v začetni fazi manj krvave in bolj politično razgibane. Velika Britanija kot nosilka oblasti je za vladarja na območju svoje pristojnosti imenovala kralja Emira Fejzala, pripadnika arabske hašemitske dinastije. Ta je po mnenju Kurdiv deloval v korist Arabcev in proti kurdski avtonomiji, čepprav je ta na papirju obstajala. Vodja avtonomne pokrajine je bil šejk Mahmud, ki je ob volitvah leta 1924 vodil nered v znak nasprotovanja arabski nadvladi, ki jo je podpirala tudi Velika Britanija. Leta 1932 je postal Irak samostojna država, kralj Fejzal pa je že naslednje leto umrl. Sledilo je več prevratov in državnih udarov, novi kralj Gazi pa ni imel niti politične niti vojaške moči. Ko so ga leta 1939 ubili, ga je nasledil 4-letni sin Fejzal II., vlada pa je v drugi svetovni vojni podprla sile osi. Režim so Britanci hitro porazili. Po več letih nestabilnih političnih razmer je leta 1958 prevzel oblast revolucionar general Abd al-Karim Kasim. V tem času je med Kurdi iz plemena Barzani vzniknil dokaj močan in zanesljiv vodja mula Mustafa Barzani, ki se je naslanjal na Sovjetsko zvezo, kamor je bil pregnan po padcu Mahabadske republike (Yldiz 2007, 10–7). Poudariti pa je treba, da tedaj iraški Kurdi še zdaleč niso bili enotni. Manjša plemena so nasprotovala naraščajoči moči plemena Barzani, kljub temu pa je njihova pešmerga do konca leta 1961 nadzorovala večino iraškega Kurdistana. Tega leta se je začela tudi t. i. prva kurdsko-iraška vojna, ki je trajala do leta 1970 (Lortz 2005, 38–9).

Stranka Baas, katere vidni član in nazadnje vodja je bil tudi Sadam Husein, se je na oblast povzpela leta 1963. Za Kurde je nova vlada pomenila upanje vsaj za priznanje avtonomije, vendar so se pričakovanja kaj kmalu izjalovila, zato je Mustafa Barzani nadaljeval oborožen boj (pešmerga je štela okoli 60.000 mož) in s tem zdramil vlado k pogajanjem. Status Kurdov naj bi urejal Marčevski manifest iz leta 1970, v katerem je Barzani s svojo KDP (Kurdsko demokrasko stranko, ustanovljeno že leta 1945) v imenu Kurdov zahteval politične, ekonomske in kulturne pravice, ki pa jih kljub sprejetju manifesta ni dobil (Yldiz 2007, 16–9). Namesto tega je izbruhnila druga kurdsko-iraška vojna (1974–75), v kateri je Iran, za katerim so stale ZDA, izdatno podpiral Kurde, hkrati pa se je Irak leta 1972 zbližal s Sovjetsko zvezo. Irak in Iran sta bila v sporu, ker se je Iran čutil zapostavljenega pri koriščenju plovniš povezav na območju Šat al-Araba. Ob podpisu sporazuma o koriščenju le-teh je Iran prenehal podpirati Kurde in iraška vojska jih je do konca leta 1975 lahko porazila, za nameček pa je spet prišlo do nesoglasij znotraj KDP; iz odcepljene frakcije je namreč nastala PUK ali Patriotska unija Kurdistana pod vodstvom Ibrahima Ahmeda in Jalala Talabanija, ki je po ustanovitvi svoje pešmerge vodil vojno proti preostanku KDP. Med iraško-iransko vojno se je KDP borila na strani Irana, PUK pa ob podpori Libije in Sirije najprej na strani Iraka, kasneje pa proti njemu (Lortz 2005, 39–56). Kot znak maščevanja je iraška vlada začela izvajati genocid z operacijo Al-Anfal, v kateri je bilo z orožjem za množično uničevanje pobitih okoli 180.000 ljudi, milijon in pol je bilo razseljenih, uničenih je bilo 3.000 vasi (Yldiz 2007, 17). V letih 1990–1991 so ZDA z zavezniki izvedle operacijo Puščavski vihar, v kateri pa Kurdi uradno niso bili udeleženi (Lortz 2005, 56). Tej operaciji je sledila kurdska vstaja, o kateri bom pisal kasneje.

3 KONFLIKT V SODOBNOSTI

Čeprav ima kurdsko vprašanje svoj izvor sorazmerno daleč v preteklosti, je potrebno določiti časovni okvir glede na dogodke, ki imajo neposreden vpliv na trenutno stanje na obravnavanem območju. Razvoj teh dogodkov se je v Turčiji začel leta 1984 z začetkom oborožene dejavnosti Kurdov, v Iraku pa kot prelomni dogodek lahko vzamemo operacijo Al-Anfal iz leta 1988. To poglavje preučuje taktično in operativno dimenzijo konflikta in postreže s podatki o udeležencih, njihovih dejavnostih ter obsegu in posledicah le-teh na omenjenih ravneh.

3.1 Akterji konflikta

Za razumevanje konflikta je nujno tudi poznavanje akterjev le-tega. V tem poglavju je predstavljena le operativna komponenta obravnavanih konfliktov, se pravi tisti akterji, ki izvajajo fizično nasilje in s tem v največji meri (de)stabilizirajo razmere. To počnejo v imenu struktur, katerih interesi in cilji so predstavljeni v nadaljevanju naloge.

3.1.1 PKK

Za razliko od mnogih prejšnjih kurdskih vstaj, ki so bile bolj ali manj slabo organizirane in nepovezane, lahko kot daleč najvplivnejšega, čeprav ne vedno edinega akterja, na kurdski strani navedemo Delavsko stranko Kurdistan (PKK). Ustanovljena je bila leta 1974 kot marksistično-leninistična združba turških Kurdoev, katerih cilj je bila ustanovitev lastne države na jugovzhodu Turčije (Global Security 2010). Od leta 1984 kurdski separatisti izvajajo oboroženo nasilje. Cilji njihovih napadov so navadno turške varnostne sile ter turški gospodarski in diplomatski objekti, nemalokrat v zahodni Evropi. Žrtve so včasih civilisti, tudi Kurdi, osumljeni sodelovanja z vlado (Global Security 2010). Vodjo stranke Abdulaha Öcalana so aretirali leta 1999 v Keniji in je trenutno obsojen na dosmrtno ječo (Casier in Jongerden 2010, 146).

Leta 2002 si je PKK nadela ime Kurdistanski kongres za razvoj in demokracijo (KADEK) in se zavezala miroljubnemu zasledovanju svojih ciljev, čeprav se pripadniki oboroženega krila stranke, Ljudskih obrambnih sil (HPG) ne bodo odpovedali orožju, ker naj bi ga rabili za samoobrambo. Leto kasneje se je PKK/KADEK preimenovala v KONGRA-GEL oziroma krajše KGK – kurdistanski narodni kongres. Razglašala je svojo miroljubnost, a je zavračala razorožitev in nadaljevala z napadi. Kljub temu je KONGRA-GEL oblikoval svojo politično platformo (Global Security 2010), HPG pa po svojih lastnih navedbah nadaljuje gverilski boj v Kurdistanu (Hezenparastin 2010). Turška vlada ocenjuje, da naj bi trenutno število operativcev KGK znašalo okoli 5000, vendar je številka verjetno precej višja. Večina njih, okoli 3500, se od leta 2003, ko so jih turške varnostne sile pregnale iz države, zadržuje v severnem delu Iraka, kjer imajo poveljstvo in centre, v katerih urijo svoje pripadnike za oboroženi boj in teroristične naloge. Od tu se izvaja tudi logistična podpora in propagandne dejavnosti. Stroški teh centrov naj bi znašali od 4 do 5 mio € letno, sredstva pa si KGK

zagotavlja z organiziranim kriminalom, denimo s trgovino z mamili, orožjem in ljudmi, izsiljevanjem ipd. (Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Turčije 2011). Omeniti je potrebno, da je PKK še v času hladne vojne delovala pod sopokroviteljstvom Sovjetske zveze. V to je bila do neke mere prisiljena, saj je bila njej sovražna sila Turčija strateška zaveznica ZDA, na katere zato ni mogla računati. To pa so Sovjeti s pridom izkoristili (Barkey in Fuller 1998, 32–50). V okviru PKK deluje tudi teroristična organizacija TAK ali Kurdski sokoli svobode, o kateri pa verodostojni podatki za zdaj niso dostopni (National Counterterrorism Center 2011). Glede na splošno poimenovanje organizacije v strokovnih krogih je v nalogi ne glede na njen trenutni naziv vedno uporabljen izraz PKK.

3.1.2 Pešmerga

Razvoj pešmerge sovпада s krepitvijo kurdske narodne zavesti in njihove težnje po avtonomiji ali celo samostojnosti. V začetku še malodane zločinska formacija si je morala izboriti legitimnost in legalnost. Pod vse močnejšimi voditelji je do druge polovice 20. stoletja zrasla iz plemenskih polvojaških mejnih straž v dokaj dobro organizirane in usposobljene oborožene sile, njena dejavnost pa se je usmerila od plemenskih sporov k spopadom s silami držav, ki zasedajo Kurdistan. Po drugi svetovni vojni je štela slabih 13.000 pripadnikov, večinoma konjenikov. Podpirala jih je tedanja Sovjetska zveza. Štejemo jih lahko kot oboroženo silo kurdske Mahabadske republike. Po njenem propadu je nekaj pripadnikov skupaj z vodjem Mustafom Barzanijem prebežalo v Sovjetsko zvezo. Tam so nadaljevali z usposabljanjem pod vodstvom sovjetskih poveljnikov. Leta 1958 sta se ob že omenjeni zamenjavi oblasti v Iraku tako Barzani kot pešmerga lahko vrnila v svojo matično državo.

Pešmerge ne moremo obravnavati kot enotno formacijo z enotnim poveljstvom, logistiko, šolanjem, opremo ipd., čeprav so osnovo bojne sile dolgo predstavljali pripadniki plemena Barzani, formacija pa je delovala pod okriljem stranke KDP. Navadno so poveljevali izkušenejši bojavniki, pogosto bivši častniki iraške oziroma iranske vojske, ali pa tisti z višjim položajem znotraj plemena. Organiziranje standardnih formacij se je pojavilo šele leta 1962, ko je pešmerga štela od 4.000 do 5.000 stalnih pripadnikov, 5.000 do 15.000 rezervistov, ki služijo v šestmesečnih ciklikih, in pa od 15.000 do 20.000 pripadnikov neke vrste teritorialne obrambe. Materialno-tehnična sredstva so bila zelo raznolika, prav tako tudi njihova dobava. Velik del oborožitve so Kurdi pretihotapili iz Sirije, Irana, Libanona ali Sovjetske zveze,

sponsorirala jih je tudi Libija. Dolgo časa se je pešmerga borila le s pehotnim orožjem, šele ob koncu prve iraško-kurdske vojne pa so jih Izraelci oborožili s težkim orožjem. Ostalo so zasegli iraški vojski, predvsem hrano in telekomunikacijske naprave. Finančno naj bi bila pešmerga zelo šibka; na začetku 70-ih let so jo podpirale ZDA, vendar so to kmalu opustile. Sistem oskrbe je bil organiziran preko votlin in jam v kurdistanskih pogorjih. Po operaciji Puščavski vihar sta tedaj dve obstoječi pešmergi (PUK in KDP) prišli do velikih količin tudi težkega orožja. Da pešmerga že po svoji definiciji ni enotna, priča tudi dejstvo, da so se slednje bojevale med seboj v kurdskih notranjih sporih. V operaciji Iraška svoboda je pešmerga sodelovala s specialnimi enotami oboroženih sil ZDA. Delovala je tudi pod njihovim poveljstvom, urili pa so jih izraelski inštruktorji. Danes je to dejansko vojska severnega Iraka; del je vključen v redne iraške oborožene sile, del opravlja naloge obmejne straže, del pa sodeluje v boju proti terorizmu na strani ZDA. Vseeno pa politična razdeljenost med njimi ostaja (Lortz 2005, 1–75).

3.1.3 Turške varnostne sile

Turške sile, ki so vpletene v kurdski konflikt, lahko v grobem razdelimo na vojsko, žandarmerijo in policijo, na njihovi strani pa delujejo še kurdske vaške straže.

- **Turška vojska**

Je druga največja vojska zveze NATO. Ima naborniški sistem popolnjevanja, poklicni del predstavlja večinoma poveljujoči kader (Library of Congress 2008). Skupaj šteje 510.600 pripadnikov. Po zvrsteh se deli na kopensko vojsko, mornarico in letalstvo. Rezervisti so vojaški dolžnosti v vseh rodovih in službah zavezani do 41. leta starosti. V operacijah v Kurdistanu so bile večinoma aktivne kopenske sile, večkrat pa tudi letalstvo (Military Balance 2009, 154–7). Kopenske sile, ki štejejo 402.000 pripadnikov, se v grobem delijo na štiri armade (Global Security 2011), njihovo ognjeno moč pa lahko ocenimo kot zelo veliko. Za ilustracijo naj navedem, da premorejo več kot 4.500 tankov in nad 7.450 kosov artilerijskega orožja (Military Balance 2009, 155–7). Zanimivo je, da je turška vojska za boj proti Kurdom od Rusije kupila 300 vozil BTR-60, ker primerljivega sistema zaradi ideoloških razlogov znotraj zveze NATO ni dobila (Global Security 2011). Letalstvo ima skupno 60.000

pripadnikov (Military Balance 2009, 156-7), deli pa se na dve taktični poveljstvi – vzhod in zahod. V operativni uporabi imajo 441 bojnih letal (Military Technology 2007, 227)

- **Žandarmerija in policija**

Policija skrbi za red in mir v mestih, zato v večje spopade ni bila vpletena. Žandarmerija, pristojna za izvajanje istih nalog na podeželju, pa ima status paravojaške enote, ki je tako pod pristojnostjo ministrstva za notranje zadeve kot tudi vojske (Global Security 2011). Sestavlja jo 100.000 pripadnikov, ima pa še 50.000 rezervistov (Military Balance 2009, 157). Danes njene vrste predstavljajo večinoma naborniki. Ustanovljena je bila po principu vaških straž in je odgovorna za varovanje meje, preprečevanje kriminala ipd., velik del njenih dejavnosti pa predstavljajo operacije proti kurdskim upornikom (Global Security 2011). Zanaša se predvsem na lahko pehotno oborožitev, v lasti pa ima tudi 560 oklepnih vozil in nekaj helikopterjev (Military Balance 2011, 157). Omeniti velja, da je bila v preteklosti ravno žandarmerija v največji meri odgovorna za slabo ravnanje s priporniki, nekateri jo obtožujejo tudi tihotapstva in drugih zločinskih dejavnosti, ki naj bi jih sama preprečevala (Global Security 2011).

- **Vaške straže**

To so neregularne paravojaške enote, sestavljene iz provladnih Kurdov, ki jih je vlada oborožila za boj proti PKK. Kurdski civilisti so se znašli pred izbiro: ali postati član PKK in s tem tvegati turške povračilne ukrepe ali pa se pridružiti vaškim stražam ter kot pristaš vlade postati tarča PKK. Leta 1987 so štejele 70.000 pripadnikov (Breau in Yildiz 2010, 16), leta 1994 pa 40.000, od katerih jih je bilo 10.000 izurjenih za protigverilsko delovanje (Global Security 2011).

3.1.4 Iraške varnostne sile

Za raziskavo je relevanten le opis iraških oboroženih sil v času novejših konfliktov s Kurdi, zato pogledjmo, kakšne so bile te ob koncu 80-ih let prejšnjega stoletja. Kasneje do konfliktov med sprtima stranema ni prihajalo.

- **Iraška vojska**

Pod poveljstvom Sadama Huseina je do konca 80-ih let iraška vojska dosegla dokaj velike kapacitete, tako v številu pripadnikov kot v količini opreme; vseh pripadnikov oboroženih sil naj bi bilo vključno z rezervo in paravojaškimi enotami leta 1987 nad 1,700,000, čeprav je dejansko število neznan. Vojsko je tvorilo sedem korpusov, pet oklepnih in tri mehanizirane divizije, ter 30 pehotnih brigad (vključno z Iraško ljudsko vojsko in šestimi specialnimi brigadami). Predsedniška garda je imela po eno pehotno in specialno brigado ter kar tri oklepne. Za ilustracijo: leta 1987 so Iračani premogli 4,500 tankov, 4,000 oklepnikov in 3,000 kosov artilerijskega orožja. Od leta 1977 so tako kapacitete povečali za štirikrat, kljub temu pa jim je primanjkovalo vojaškega znanja (Library of Congress 1988).

- **Iraška ljudska vojska**

Ustanovljena je bila leta 1970 kot milica stranke Baas z namenom ščititi bagdadski režim. Sestavljali so jo prostovoljci, popolnjevala pa se je po teritorialnem principu. Leta 1987 je štela 650.000 pripadnikov. Čeprav je bila to paravojaška enota, naj bi kot strankarska oborožena sila predstavljala protiutež redni vojski (Global Security 2011).

3.2. Kurdistan po letu 1984

PKK je kot levičarska revolucionarna organizacija s spreminjanjem geopolitičnih razmer v regiji v 70-ih letih, predvsem pa s kasnejšo iraško-iransko vojno pridobila mnogo manevrskega prostora. Sprva so se njene dejavnosti osredotočale na napade na kurdske veleposestnike, tarča neuspelega atentata je bil tudi tedaj še poslanec Süleyman Demirel. Ta dejanja so pritegnila pozornost turških varnostnih sil, pred katerimi je moral vodja PKK Abdulah Öcalan pobegniti v Libanon oziroma Sirijo, kjer je navezal stik z nekaterimi sorodnimi palestinskimi skupinami in sirskimi obveščevalnimi službami. Hkrati pa je PKK zaradi velike stopnje represije s strani oblasti in slabih političnih in socialnih razmer med turškimi Kurdi začela dobivati vse večjo podporo (Barkey in Fuller 1998, 21–2). Osman, brat Abdulaha Öcalana, je vse do leta 1992 nadzoroval taborišča PKK v gorah, ki razmejujejo severni del Iraka od turških pokrajin Mardin in Hakkari. Čeprav so bili iz teh oporišč izvedeni prvi napadi na ozemlje turškega Kurdistan (Global Security 2011), pa so bili operativci PKK

prvih resnih usposabljanj deležni s strani Sirije v oporiščih v Libanonu oziroma Siriji (Barkey in Fuller 1998, 22).

15. avgusta 1984 je tako PKK izvedla prvi »uradni« napad v boju proti turški državi. Gre za napad na poslopje žandarmerije v kraju Eruh, v katerem je bil ubit en žandar, ranjenih pa sedem vojakov, dva policista in trije civilisti. V naslednjih dveh dneh so izvedli še napad na policijsko postajo v okrožju Siirt. Nasilje se je zatem stopnjevalo, izrazita značilnost terorističnih dejanj s strani PKK pa je nediskriminacija ciljev. Žrtve so tako v dobri meri civilisti, predvsem Kurdi, osumljeni podpore režimu v Ankari in sodelovanja pri asimilaciji. V skladu s tem je PKK na kongresu leta 1986 sprejela sklep, ki določa pobijanje, plenjenje in požiganje lastnine pripadnikov vaških straž in njihovih sorodnikov (Turkish Weekly 2006). Vaške straže so do leta 1987 štejele že 70.000 mož, nasploh pa je bil odziv Ankare na kurdski terorizem zelo buren. Na jugovzhod države je bilo nameščenih 350.000 vojakov in žandarjev (Özcan 2009), hkrati pa je bil za deset provinc, katerim so se kasneje pridružile še štiri, sprejet zakon, ki je razglašal izredne razmere, s tem pa so se izrazito povečale pristojnosti represivnih organov, na drugi strani pa so se sorazmerno s tem zmanjšale državljanske pravice civilistov. Zakon denimo določa, da ima guverner pravico trajno »evakuirati« določeno naselje (Yldiz in Breau 2010, 16). Po nekaterih podatkih naj bi bilo izpraznjenih okoli 850 vasi (Global Security 2011), po drugih pa celo do 3.000. Kot posledica načrtnega razseljevanja naj bi bilo po državi razmeščenih od tri do štiri milijone ljudi, podatki pa seveda zaradi občutljivosti tematike niso vedno verodostojni. Enako kot s strani PKK tudi v delovanju turških varnostnih sil zaznamo prekomerno uporabo sile in nediskriminacijo ciljev. Civilisti, osumljeni simpatiziranja s PKK, so bili nemalokrat žrtve izvensodnih pobojev, plenjenja, požiganja in drugih oblik nasilja, mnogo jih je končalo tudi v množičnih grobiščih (Yldiz in Breau 2010, 16–8).

V tem času, natančneje leta 1987, pa so bili iraški Kurdi žrtve največjega pregona doslej. Irak je v vojni z Iranom utrpel precejšnje izgube, vodstvi do tedaj sprtih PUK in KDP pa sta se do neke mere zblížali, zato si režim v Bagdadu nikakor ni želel povečanja intenzivnosti konflikta s Kurdi, ker je obstajala velika verjetnost, da bodo slednji delovali na strani Irana. Leto prej je oblast nad severnim delom Iraka prevzel Hasan Ali al-Madžid, kasneje imenovan »Kemični Ali«. Ime si je zaslužil z operacijo Al-Anfal, ki je sinonim za genocid nad iraškimi Kurdi. Uvod v operacijo se je začel z razseljevanjem prebivalstva ter z uporabo (tudi) kemičnega

orožja v napadih na civilne cilje. Izraz »al-Anfal« se prvič pojavi februarja leta 1988, ko je iraška vojska začela z obstreljevanjem položajev pešmerge PUK v dolini Džalafi, poleg strateško pomembne hidroelektrarne. Napad sta izvedla kopenska vojska in letalstvo, v veliki meri pa je bilo uporabljeno kemično orožje. Naselja so zravnali s tlemi, večino prebivalstva so pobili, ostali pa so zbežali v Sulejmanijo ali Iran. Operacija se je nadaljevala večji del leta 1988. Ujetnike so dostavljali na razna mesta po državi, kjer so jih ne glede na spol in starost pobili in zakopali v že prej pripravljena grobišča. Septembra je režim v Bagdadu razglasil amnestijo za begunce, ki naj bi se vrnil v obljubljeni nove vasi, ki pa jih seveda ni bilo. Begunci so večinoma prebežali v Iran (okoli 100.000) in Turčijo (okoli 60.000), ki pa jih ni sprejela odprtih rok, saj je vlada menila, da dodatni Kurdi na njenem ozemlju predstavljajo velik potencial za nove konflikte. Posledice Al-Anfala so zastrašujoče: 3.000 uničenih vasi ter 1,5 milijona razseljenih in približno 180.000 pobitih ljudi (Yldiz 2007, 25–31).

Leto 1988 je bilo za Kurde resnično dramatično, saj je tedaj Ankara z Bagdadom sklenila dogovor, ki ji je dovoljeval pregon pripadnikov PKK na ozemlju Iraka. Ta dogovor je Turčija s pridom izkoriščala; v skladu z njim je izvajala konstantne letalske napade na položaje PKK, ki so jih dopolnjevala kopenska posredovanja specialnih enot (Park 2005, 19–20). Posledično je PKK nekoliko zmanjšala intenzivnost svojih dejavnosti (Turkish Weekly 2006). Razmere v tem času so grafično prikazane v prilogi A na sliki A.1.

3.2.1 Stanje po Prvi zalivski vojni

Razmere se ponovno začnejo razvijati v novo smer z začetkom Zalivske vojne leta 1990. Omenil sem že, da pešmerga zaradi različnih vzrokov v to vojno ni bila vpletena. Iraški Kurdi so torej bolj ali manj čakali na izid vojne. Turčija pa je medtem razmestila 120.000 pripadnikov oboroženih sil, da so ti držali v pripravljenosti osem iraških divizij, ki niso mogle delovati na tedaj aktivnih bojiščih. Napadalnim silam je omogočila uporabo baze Incirlik in začela izvajati mednarodni embargo (Hale 1992, 680–92).

3.2.2 Intifada

Konec 80-ih let za Kurdistan resda ni bilo obdobje blagostanja, vendar so se politične razmere vsaj za silo stabilizirale. V Iraku so Kurdi osnovali Narodno fronto Kurdistan. To je neke

vrste speča koalicija kurdskih strank, ki pa na svoje prebujenje ni čakala dolgo (Yildiz 2007, 34).

Sama intifada je pomembna za vzpostavitev nadaljnjih varnostnih razmer v regiji in predstavlja osnovo za oblikovanje Kurdske regionalne vlade (KRG).

Po koncu Zalivske vojne so iraški Kurdi znova začutili svojo priložnost in sodelovali v vstaji, ki so jo začeli šiiti na jugu države konec februarja. Hiter vojaški uspeh Kurdov je imel velike razsežnosti, saj je iz iraške vojske dezertiralo 50.000 pripadnikov, med katerimi je bilo mnogo Kurdov, ki so se kasneje pridružili pešmergi. Kakor hitro pa je režim izgubil nadzor nad severnim delom države, tako hitro ga je spet pridobil, pri čemer naj bi življenje izgubilo do 300.000 ljudi, ponovno pa je izbruhnila humanitarna kriza, saj je pol milijona beguncev pobegnilo v Turčijo, milijon in pol pa v Iran. Turčija, ki ni hotela potencirati svojega lastnega kurdskega vprašanja, se je na to odzvala s pobudo za operacijo Varni pristan, ki jo je kasneje izvedla mednarodna skupnost. Cilj operacije je bil vzpostavitev begunskih enklav znotraj severnega dela Iraka, vendar pa begunci niso bili deležni zadostne zaščite in so bili med vračanjem na svoje domove pogosto tarča napadov iraških sil. Kurdski voditelji so, nezadovoljni z razmerami, s Sadamom Huseinom začeli pogajanja o avtonomiji, ki pa so kaj kmalu propadla (Yildiz 2007, 34–43). Kljub šikaniranju s strani Bagdada je Kurdom leta 1992 uspelo vzpostaviti KRG, ki je dejansko postala avtonomna entiteta. Ne glede na to pa ta ni imela nadzora nad z nafto bogatimi predeli. Poudariti pa je potrebno, da je na območju avtonomnega Kurdistana imela Ankara vselej večji vpliv od oblasti v Bagdadu. Na nek način je Ankara celo botrovala kurdski avtonomiji, saj je podpirala vzdrževanje območja prepovedi poletov iraškim letalom iz letalske baze Incirlik (Park 2005, 19–22). To je vsekakor služilo v prid mnogim turškim operacijam na tem območju. Tedanje stanje lahko vidimo v prilogi A na sliki A.2.

3.3 Turčija in kurdsko vprašanje med zalivskima vojnama

Turčija v primeru kurdskega vprašanja ni ostala zgolj pri konfliktu s PKK, temveč se je dejavno vmešala tudi v boje med prevladujočima frakcijama v iraškem Kurdistanu. Devetdeseta leta so bila za vse udeležence nadvse pestra. PKK je nadaljevala s terorističnimi dejanji, hkrati pa je na kongresu leta 1990, v času propada komunističnega bloka, razglasila,

da se odreka dosedanji marksistični ideologiji. Istega leta so na konferenci določili, da bodo svoje delovanje razširili s podeželja v urbano okolje. V začetku devetdesetih frekvenca terorističnih napadov ni bila tako velika kot v kasnejših letih (Turkish Weekly 2006). Predvsem so se osredotočali na pobijanje in ugrabitve turških vojakov, zato je bila PKK podvržena agresivni turški politiki. Tako je Turčija leta 1992 zagrozila Siriji z vojno, če ne bo prenehala podpirati PKK in zaprla njihovega oporišča v libanonski dolini Bekaa. Slednjega so nato premestili v Šengal pri Mosulu, ki ga je še vedno nadzirala iraška vlada. To obdobje lahko označimo za začetek vrhunca PKK, saj je z umikom iraških sil iz severnega Iraka tam ostala praznina, obenem pa so za Iračani ostale velike količine orožja (Hale 1992, 682–9).

Ker se je PKK krepila, je Turčija začela z obsežnimi vojaškimi operacijami proti njej, tudi na ozemlju Iraka. Prva se je imenovala Severni Irak. Trajala je od 5. oktobra do 15. novembra 1992. Začela se je s turškimi zračnimi napadi, nadaljevala pa s kopensko ofenzivo z okoli 20.000 vojaki, na strani katerih naj bi se borili tudi pripadniki pešmerge KDP, ker si je KRG, predvsem predstavniki KDP, želela dobrih odnosov s Turčijo. UNHCR navaja, da so slednjo videli kot vez z Zahodom (UNHCR 2004), hkrati pa je Turčija Kurdom zagotavljala varnost pred napadi iraškega letalstva (Global Security 2011). Sile PKK naj bi štejele okoli 8.000 pripadnikov, od katerih naj bi jih napadalci po lastnih navedbah ubili ali zajeli 2.738. PKK je priznala le 150 žrtev, kar pa glede na obseg operacije ni realno. Operacija se je zaključila s premirjem med KRG in PKK, ki je nato sprostila do tedaj zaprte poti med Turčijo in Irakom ter izpustila dva zajeta turška vojaka (UNHCR 2004).

Marca leta 1993 je PKK razglasila premirje, saj je turški predsednik Turgut Özal nakazal novo, Kurdom prijaznejšo politično usmeritev (Songün 2009), po drugi strani pa ji je omenjena operacija zadala velik udarec, zato je za dosego cilja spremenila taktiko in razglasila željo po mirnem reševanju spora. V tem duhu je predlagala demokratično federalno ureditev. A ta prizadevanja so šla hitro po zlu, vzrok za to pa je bila zgodnja smrt predsednika Özala in s tem menjava političnih akterjev v vrhu turške politike. Özalov naslednik Demirel ni bil pripravljen na dialog. Raje se je zanašal na vojaško rešitev problema, ki je predvidevala popolno eliminacijo PKK (Global Security 2011), zato je ta premirje prekinila in iz zasede ubila 33 turških vojakov (Songün 2009), stalno pa je izvajala napade na vasi, pri čemer je pobijala in ugrabljala tudi civiliste (Turkish Weekly 2006). Svojo dejavnost je razširila še izven regije, in sicer na turške cilje v zahodni Evropi. Marca leta 1993 so tako zajeli talce na

turških konzulatih v Münchnu in Marseillesu, izvedli pa so še bombne napade v Stockholmu, Bernu, Bonnu, Lyonu, Koebenhavnu, Hannovru in Hamburgu. Njihove tarče so postali tudi zahodni turisti, ki so jih navadno ugrabljali, po državi pa so se vrstili protesti v podporo kurdski samostojnosti (UNHCR 2004). Spomnimo, da Kurdi živijo po celotnem ozemlju Turčije, kar je posledica »evakuacij«, in sicer z namenom načrtnega razseljevanja (Global Security 2011). PKK je pridobila tudi v političnem pogledu, saj je po prepovedi prokurdske stranke HEP ostala edina kurdska politična sila (Songün 2009).

S svojo vnovično krepitvijo je PKK dosegla močno reakcijo na turški strani. Spet so se ponavljale »evakuacije«, kar je povzročalo valove beguncev, ki so preplavili večja turška mesta. Ob tem je prišlo tudi do uničenja vasi in pobojev civilistov, z druge strani pa so separatisti pobijali osebe, ki bi potencialno lahko delovale v korist vlade (Global Security 2011).

Decembra 1993 pa se je v iraškem Kurdistanu začela tako imenovana kurdska državljanska vojna, v katero se je vpletla tudi Turčija. Spomladi istega leta se je KDP politično močno okrepila, kar je vneslo nemir v vrste PUK pred prihajajočimi volitvami leta 1995, zato se je odločila za oborožen udar. Spopadi so se začeli z napadom proiranske socialistične skupine na oporišče KDP v Sulejmaniji. Z njihovo nadaljnjo širitvijo je v strateškem razmerju moči nastal vakuum (iraški Kurdi so se borili med seboj, torej je imela PKK proste roke), ki se ga je Turčija izjemno bala, zato je spor aktivno reševala (Gunter 1996, 231–9). Ta vakuum je PKK zelo dobro izkoristila, saj veljajo leta te vojne za njena najuspešnejša (Park 2005, 19–22). V vseh teh letih so njeni pripadniki z začasnimi premirji po že omenjenem principu izvajali gverilsko bojevanje, teroristična in kriminalna dejanja doma in po svetu, obenem pa so bili tarča turških povračilnih ukrepov (UNHCR 2004). V Iraku je delovala na strani PUK s podporo Sirije in Irana, Turčija pa je podpirala svojo dosedanjo zaveznico KDP. PKK je v Iraku celo ustvarila neke vrste avtonomne cone z vlado v izgnanstvu oziroma Kurdsko federacijo, neodvisno od KRG (Gunter 1996, 238–341).

Turčija je v času kurdske državljanske vojne na PKK izvedla več napadalnih operacij. Operacija Jeklo, ki je potekala spomladi leta 1995, je bila večinoma neuspešna, saj so zaradi počasnega razmeščanja 35.000 turških vojakov, ki naj bi v operaciji sodelovali, pripadniki PKK lahko še pred začetkom ofenzive pobegnili. Je pa Turčiji uspelo ustaviti načrtovano

spomladansko ofenzivo PKK. Poročila o žrtvah Jekla se močno razlikujejo; Turčija naj bi izgubila od 61 do 800 vojakov, PKK pa od 60 do 555 pripadnikov (UNHCR 2004). PKK je na kongresu po tej operaciji sprejela odločitev, da postane vojska (Turkish Weekly 2006). Tedaj naj bi bila na vrhuncu moči, štela pa naj bi od 10 do 15 tisoč gverilcev, od katerih jih je bilo med 5 in 6.000 v Turčiji, ostali pa v Iraku, Iranu in Siriji. To silo je dopolnjevalo med 60 in 75.000 pomožnih gverilcev (Global Security 2011). Iz števila pripadnikov lahko sklepamo, da je PKK imela dovolj številčno bazo za izvrševanje sklepa, sprejetega na konferenci maja 1996, ki predvideva množično uporabo samomorilskih bombnih napadalcev (Turkish Weekly 2006).

Še dejavneje kot prej je Turčija v Iraku proti PKK posredovala leta 1997, ko je v začetku poletja izvedla akcijo Kladio, v kateri naj bi ob podpori letalstva in artilerije zajela okoli 1.800 gverilcev ter uničila njihova območna poveljstva. Pojavljajo pa se domneve, da naj bi večina gverilcev pred napadi pobegnila. Operacija Zora se je odvijala jeseni, ko je 15.000 turških vojakov vstopilo v Irak z nalogo vzpostaviti tamponsko cono, ki bi preprečevala prehajanje pripadnikov PKK na ozemlje Turčije. Turška vojska trdi, da jih je med akcijo ubila 855 (UNHCR 2004). Dejavnosti PKK so se v tem letu opazno zmanjšale (Turkish Weekly 2006).

Omenjeni operaciji pa nista bili edini; Turčija je namreč s svojo vojsko vstopila tudi v kurdsko državljansko vojno, v katero je poslala 50.000 pripadnikov v podporo KDP (Park 2005, 19). S tem so potisnili pešmergo PUK in pripadnike PKK z njihovih položajev in tako dosegli prekinitev ognja (Global Security 2011).

V letih 1998–99 ni bilo večjih spopadov, pojavljale pa so se večje skupine kurdskih beguncev, ki so v Italijo in Grčijo bežale pred stalno nevarnostjo gverilskih in terorističnih napadov ter turških povračilnih ukrepov (UNHCR 2004). Ankara je izvajala politični pritisk na Damask, ki se je moral odpovedati podpori PKK in izgnati vodjo Abdulaha Öcalana, kateremu je dolga leta nudil zatočišče (Klare 2001, 179), obenem pa je z Iranom podpisala sporazum o sodelovanju pri pregonu organizacije. Vrstile so se aretacije in obsodbe oseb, povezanih s PKK in tistih, ki so bili tega le osumljeni. Tu je mnogokrat šlo za visoke predstavnike turške oblasti. Turčija tedaj nad Kurdi ni več izvajala represije v smislu pobojev ali razseljevanja, vseeno pa je nadaljevala politični boj proti njim. V tem duhu so 15. 2. 1999 na grškem

veleposlaništvu v Keniji aretirali Öcalana in ga zaprli na otok Imrali. Pred začetkom sojenja se je ta opravičil za žrtve na turški strani in dejal, da je želel le mirno delovati. Sojenje so spremljali množični protesti v podporo obtoženemu, PKK pa je ob aretaciji razglasila enostransko premirje (UNHCR 2004). Turčija prijetje Öcalana omenja kot vrhunec v svojem boju proti terorizmu (Turkish Weekly 2006). Kljub razglasitvi premirja je PKK še naprej napadala in ugrabljala turške predstavnike oblasti ter razstreljevala državna poslopja in civilne cilje, predvsem v večjih mestih (Global Security 2011), hkrati pa predlagala Ankari mirovna pogajanja. Ta jih seveda ni sprejela (Assembly of Turkish American Associations 2011). Takšno stanje je trajalo do leta 2004 (Global Security 2011), že pet let prej pa je PKK zapustila Turčijo in se nastanila v iraškem pogorju Kandil (Turkish Weekly 2006), kjer naj bi bilo nastanjenih 75 % njenih aktivnih pripadnikov (Park 2005, 19).

Kot rečeno, tudi PKK sama ni spoštovala premirja. Na drugi strani je Turčija do ponovne razglasitve sovražnosti leta 2004 zajela in na zaporne kazni obsodila mnogo prokurdskih aktivistov, več je bilo ranjenih in mrtvih v protestih, prišlo pa je tudi do napada na urad prokurdske stranke HADEP, ki je bil izveden v znak maščevanja žrtev na turški strani (UNHCR 2004). Leto 2003 zaznamuje razkol znotraj PKK, saj sta se oblikovali dve frakciji, od katerih je ena zagovarjala popolno razorožitev, druga, sestavljena predvsem iz starejših borcev, pa je rešitev videla v nadaljevanju oboroženega boja (Ermullah 2008). Prevladala je struja tradicionalistov pod vodstvom Murata Karayilana, ki je menila, da politična prizadevanja nimajo smisla brez podpore oborožene sile. V prvi polovici leta 2004 sta tako ZDA kot EU uvrstili PKK z vsemi svojimi podskupinami na seznam terorističnih organizacij, ta pa je junija prekinila premirje (Turkish Weekly 2006). S tem se je na nek način sama odrekla amnestiji za pripadnike PKK, ki jo je Turčija z zakonom ponudila leta 2003 (Assembly of Turkish American Associations 2011).

3.4 Turčija med drugo zalivsko vojno in po njej

3.4.1 Skrhani odnosi z ZDA

Ne le na področju visoke politike, ki jo obravnava naslednje poglavje, tudi na operativni ravni, kjer se izvršujejo njena načela, je prišlo med državama do hudih nasprotij, kar vidimo tudi na grafičnem prikazu v prilogi A na sliki A.3. Tedaj je njuno zavezništvo viselo na nitki,

Turčija pa se je odločila iti svojo pot. Njena odločenost, da sama, brez sodelovanja z ZDA, posreduje na svojem interesnem območju, je povzročila več incidentov, s katerimi so odnosi med državama dosegli dno. Omenim naj le dva primera, ki nakazujeta način delovanja obeh strani. Prvi se je zgodil aprila 2003. Pripadniki turških specialnih sil so pod krinko spremljali konvoj s humanitarno pomočjo. Američani so jih odkrili na kontrolni točki na obrobju Kirkuka. Zajeli so 23 oseb, od katerih so jih 12 prepoznali kot vojake. Turki, čeprav v civilnih oblekah, so s seboj prevažali več kosov pehotnega orožja in opreme (Ware 2003). Drugi pa je bil t. i. »Hood event«, ko so 4. julija 2003 pripadniki ameriških sil v Sulejmaniji zajeli 11 pripadnikov turških specialnih sil, med njimi polkovnika in dva majorja, ki naj bi skupaj s člani ITF pripravljali atentat na kurdskega guvernerja v Kirkuku, kar je Turčija odločno zaničevala (Global Security 2011). Turki naj bi tudi prikrito urili in oboroževali člane ITF. Po navedbah Ankare so bili zajeti pripadniki sil, razporejenih v kurdsko enklavo z namenom opazovanja spoštovanja premirja med sprtimi kurdske frakcijami. Američani so jih odpeljali na zaslišanja v Bagdad, vendar so jih po posredovanju diplomacije izpustili (The Economist 2003). Državi pa sta, kljub nasprotjem še vedno zaveznici, že konec julija začeli iskati pot k vzpostavitvi boljših odnosov. Dogovarjali so se tudi o možnosti, da bi Turčija v podporo prizadevanjem ZDA v Irak poslala 10.000 vojakov. To je Ankara kasneje zavrnila. Oktobra sta dosegli sporazum o skupnem delovanju proti PKK (BBC 2003a), nakar so se Američani z njenimi pripadniki po naključju spopadli pri Dahuku, 15 km od turško-iraške meje (BBC 2003b), sicer pa so jim Turki na tem področju vselej očitali pasivnost (International Crisis Group 2005).

3.4.2 Nadaljnji pregon PKK ter turške dejavnosti v Iraku in doma

PKK je z izgubo nekdanjega pokroviteljstva nekaterih držav precej izgubila, kot dokaj uspešna pa lahko označimo tudi posredovanja turških varnostnih sil proti njej. Ob razglasitvi ponovne vstaje leta 2004 je pod orožjem imela le okoli 4.000 pripadnikov, kar je za polovico manj kot v svojih najboljših časih. Posledično je morala spremeniti taktiko bojevanja; odpovedala se je večjim spopadom, svoje dejavnosti pa je razdelila na dve področji: prvo zajema bombne napade v urbanih naseljih, predvsem na zahodu Turčije, drugo pa gverilsko bojevanje na podeželju Kurdistanu. Zmanjšala je svoje taktične enote, ki so prej štejele od 15 do 20 pripadnikov, po novem pa le okoli sedem. Ukvarjali so se s postavitvami manjših zased, večji poudarek so dobili ostrostrelci (Jenkins 2007). Spopadi med sprtima stranema so takoj

skokovito narasli, nasilje pa se je še stopnjevalo v letih 2005 in 2006, ko so spopadi zahtevali okoli 500 žrtev. Ker gre tu za veliko število incidentov, velja izpostaviti le največje in s tem nakazati stil delovanja sprtih strani. Marca omenjenega leta so izbruhnili spopadi med PKK in turškimi varnostnimi silami v mestu Diyarbakir, ki so jih spremljali množični protesti (Global Security 2011). V istem mestu se je zgodil tudi bombni napad v parku, kjer je bilo ubitih 11 civilistov (Turkish Weekly 2006). Avgusta so na prizorišče stopili TAK, ki naj bi delovali v okviru PKK, in izvedli več bombnih napadov na turška turistična središča (Global Security 2011), to pa je PKK obsodila in razglasila premirje (Brandon 2006).

Oktober 2007 so pripadniki PKK najprej iz zasede ubili 13 turških vojakov, kasneje pa so napadli njihovo postojanko Daglica nekaj kilometrov od iraške meje. 12 vojakov je bilo ubitih, 17 ranjenih in 8 zajetih (Jenkins 2007). Turčija je v odgovor izvedla več manjših pregonov na obeh straneh meje (BBC 2007), sledila pa je obsežnejša operacija, imenovana Sonce. V njej je sodelovalo 8.000 turških vojakov. Začela se je 22. februarja, končala pa osem dni kasneje. Kot navaja Ankara, so med operacijo ubili 240 operativcev PKK (Reuters 2008), nekateri mediji pa so posredovanje označili za polom, saj naj ne bi doseglo zelenega učinka, vojska pa se je nato umaknila (Savran 2008). Kakorkoli že, operacija v več pogledih ostaja kontroverzna. Mnogi se sprašujejo, kaj je dejansko stalo za njo. Jasno je, da bi Turčija s tem lahko močno destabilizirala območje, pa tudi z operativnega vidika je bila nesmiselna, saj so obmejne postojanke PKK pozimi večinoma prazne, ker se njeni pripadniki zadržujejo v oporiščih v Kandilu, ki je od območja delovanja turške vojske oddaljen okoli 200 kilometrov. Ena od možnih razlag bi bila zasedba postojank in vzpostavitev nove tamponske cone, vendar bi bilo to v neskladju s hitrim umikom vojske. Bolj verjetna se zdi razlaga, da operacija pomeni prikaz moči iraškim in kurdskim oblastem. Turčija je že dolgo obtoževala predsednika KRG Barzanija, da skrivaj podpira PKK, njegova pešmerga pa je celo postavljala ovire na poti do njihovih postojank (Der Spiegel 2008a).

Zanimiva je tudi politična drža Turčije po Zalivski vojni. Odnosi z ZDA so sicer postali nekoliko boljši, vendar se je Turčija izkazala za zelo samostojnega igralca na političnem prizorišču. Kurdsko vprašanje je reševala po svoje; naj bo to s silo, kjer se na nasprotovanja ZDA niso ozirali (Der Spiegel 2008a), ali pa politično, kjer so pričeli izvajati reforme v duhu približevanja EU. Omenil sem že zakon o amnestiji za pripadnike PKK, začela pa se je tudi aktivna priprava vladnega paketa, ki bi povečala svoboščine Kurdov na splošno (Kurd Net

2009). Za razvoj Kurdistanu so predvideli t. i. Kurdsko iniciativo, ki pa ni zaživela, saj je decembra 2009 ustavno sodišče prepovedalo prokurdsko stranko DTP (Starr 2009). Kurdski viri poročajo, da so ob tem oblasti aretirale oziroma pridržale 1.400 oseb, povezanih s stranko (Kurd Net 2010). PKK je zatem premirje prekinila, izbruhnilo pa je novo nasilje. Po državi se je zvrstilo več protestov (Starr 2009), ki so predstavljali uvod v nove oborožene spopade. V njih je Turčija do sredine julija 2010 ubila 187 pripadnikov PKK, 160 jih je zajela, mediji pa so poročali, da naj bi Turčija sama imela čez 100 žrtev (World Bulletin 2010). PKK je za praznovanje ramadana avgusta 2010 razglasila premirje, ki ga je nato podaljšala do turških parlamentarnih volitev leta 2011. Kljub temu pa smo vili v tem času priča bombnim napadom, za katere pa je PKK odgovornost zanikala (BBC 2010).

4 GEOPOLITIČNA ANALIZA

Do sedaj je naloga konflikte obravnavala bolj ali manj na operativni ravni, in sicer z namenom predstavitve dejavnosti njihovih akterjev. Ker pa stabilnost regije ni vedno pogojena le s posameznimi dejanji, četudi gre za vojaške operacije ali politične projekte velikega obsega, ampak je posledica sovplivanja teh dejanj, moramo za popolnejšo sliko konflikta spoznati njihovo širše ozadje in vzroke. Stabilnost je namreč odvisna od (ne)doseganja geopolitičnih ciljev določenih akterjev, zato mora raziskava konflikte osmisliti z geopolitično analizo. Kakšno vlogo je torej v konkretnem primeru imela Turčija, ki se je po eni strani znašla sredi enega najbolj vročih konfliktnih žarišč hladne vojne, po drugi strani pa je vedno hotela slediti lastnim interesom?

V novejši zgodovini je Turčija predstavljala dokaj močan faktor stabilnosti v regiji. Kot članica zveze NATO je bila zaveznica ZDA in čeprav je muslimanska država, ima močno civilno družbo ter nekakšno obliko demokracije, občasno sicer prekinjeno z vojaškimi udari, ki pa je niso slabili, temveč so jo dolgoročno še okrepili. Gospodarsko se je hitro razvila, politično pa je bila islamu navkljub dovolj močna, da je vzdrževala dobre odnose z Izraelom (Gurfinkiel 2007). Zakaj je bila torej kljub naštetim elementom, ki so porok sodobne stabilnosti, v zadnjih treh desetletjih vpletena v že opisane notranje in zunanje konflikte, do neke mere pa jim je tudi sama botrovala?

Njena zemljepisna lega je že sama po sebi velik razlog za konflikt, ki je na pomenu še pridobil v času hladne vojne, ko je postala članica zveze NATO. Ker je mejila na tedanjo Sovjetsko zvezo, je za NATO predstavljala mejno območje z nasprotnim ideološkim polom (Izady 2008). Če vemo, da je PKK, ki v sodobnosti predstavlja najbolj dejavno nasprotnico Turčiji, nastala kot marksistično-leninistična skupina, lahko sklepamo, da je za njo stala Sovjetska zveza (Barkey in Fuller 1998, 32), katere cilj je bil slabitev in destabilizacija Turčije kot članice zveze NATO. Na drugi strani imamo Sirijo, največjo pokroviteljico PKK (Barkey in Fuller 1998, 31–2), ki je s Turčijo v sporu zaradi koriščenja Evfrata in njenega tedaj še močnega zavezništva z Izraelom (Yildiz 2007, 88). Podobno so razmišljali v Teheranu, kjer so Turčijo videli kot muslimansko državo na strani ZDA, s kurdskim vprašanjem pa se je Ankara od slednjih odvrčala. Grčija je Kurde podpirala kot odgovor na turško zasedbo Cipra (Barkey in Fuller 1998, 166), od vseh sosednjih držav pa je turški pregon Kurdov najlažje sprejemal iraški režim (Park 2005, 18).

4.1. Je PKK resnični problem?

Za Turčijo PKK ne predstavlja problema zgolj sama zase, ampak je del širšega vprašanja, in sicer kurdske samostojnosti. Proti njej se je vzpostavil dokaj močan regionalni konsenz, saj bi morebitna neodvisna kurdska državna tvorba predstavljala grožnjo ozemeljski celovitosti Irana, še bolj pa Turčije, ki nasprotuje prisotnosti kurdske zaveznice ZDA v Iraku. ZDA tako ne smejo tvegati konflikta s Turčijo, saj kot njena zaveznica v regiji predstavlja protiutež Siriji in predvsem Iranu (Friedman 2007). Takšno stanje traja že od začetka 90-ih let prejšnjega stoletja, ko je Turčija ob propadu vzhodnega bloka izgubila svojo dotedanjo vlogo. To ji je dalo več svobode, da se na bližnjevzhodnem prizorišču uveljavi kot svobodnejši akter. Že v 80-ih letih je predsednik vlade Özal videl Turčijo kot gospodarsko silo v zvezi z zahodnimi državami, njegova politika pa se je nadaljevala tudi v času prve zalivske vojne (Sayari 1997, 44–46). Tedaj se je Turčija znašla v precepu: mikale so jo koristi, ki bi jih morda imela od sodelovanja v napadalni koaliciji, javnost pa se je zavzemala za tradicionalno nevtralno držo. Tako je bila prisiljena v kompromis. Aktivno v bojih ni sodelovala, koalicijским letalom pa je dovolila vzletati iz baze v Incirliku, poleg tega pa je v skladu s splošnim embargom prenehala trgovati z Irakom. Med drugim je tudi zaprla naftovod Kirkuk–Yumurtalik, po katerem je Irak izvažal nafto preko njenega ozemlja. Brez sodelovanja Turčije bi bila izvedba embarga nemogoča (Hale 1992, 680–692). To, da je ostala na strani Zahoda, pa jo je drago stalo; med

letoma 1991 in 1994 naj bi zaradi prekinitve trgovanja z Irakom izgubila skoraj 20 milijard ameriških dolarjev, zato je začela iskati svojo novo vlogo (Sayari 1997, 46).

Kot rečeno, s smrtjo Turguta Özala se je na oblast povzpел Süleyman Demirel, ki je začel z bolj agresivno zunanjo politiko. Leta 1995 je namreč predlagal spremembo turško-iraške meje v korist Turčije, ki bi s tem dobila Mosul (Pipes 1995), zvrstilo pa se je več že opisanih turških prekomejnih vojaških posredovanj, katerih cilj je bil pregon PKK. V kurdski državljanski vojni se je Turčija borila na strani KDP, saj sta druga drugo potrebovali: KDP je v korist Turčije delovala proti PKK, obenem pa jo je videla kot vez z Zahodom na poti h kurdski samostojnosti (UNHCR 2004). Od leta 1997 dalje je Turčija v iraškem Kurdistanu izvajala stalno prisotnost s 1.500 do 10.000 vojaki, s čimer je to območje postalo nekakšen turški protektorat. S tem je Turčija spet stala na dveh straneh: po eni strani je potrebovala KRG kot zaveznico v boju proti PKK, po drugi pa je hkrati nasprotovala preveliki avtonomiji iraških Kurdov, ker bi ta mogla vzbuditi enake aspiracije med njihovimi turškimi sorodniki. Do neke mere se je celo zavzemala za ponovno rehabilitacijo vpliva bagdadskega režima na območju KRG (Park 2005, 20-1).

Zdi se, da je Ankari tedaj najbolj ustrezalo stanje, kakršno je bilo, zato je ostro nasprotovala spremembam, ki bi jih prineslo novo ameriško posredovanje v Iraku. S koncem vojne med iraškimi Kurdi je bilo območje dokaj stabilno, Turčija pa se je tedaj omejevala bolj ali manj na eliminacijo PKK, kar ji je sorazmerno dobro uspevalo, kot smo ugotovili v prejšnjem poglavju. Nova vojna z negotovim izidom pa bi prinesla novo destabilizacijo območja, ki bi bremenila Turčijo, zato je proti njej nastopila celotna turška politika, vključno z javnostjo in vojsko, in sicer že konec leta 2001. Ankara in Washington sta v vročih pogajanjih stala daleč vsaksebi. Turki na svojem ozemlju niso hoteli niti gostiti vojske ZDA, da bi ji to služilo kot izhodišče za začetek vojne. Dovoljenje so pogojevali s t. i. rdečimi črtami, ki predvidevajo razorožitev iraških Kurdov, omejeno število morebitnih ameriških sil na svojem ozemlju, ohranitev pravic Turkmenov v Iraku, pravice za samostojno delovanje v iraškem Kurdistanu (brez podrejenosti ZDA) in svobodne operacije proti PKK, zahtevali so tudi ogromna posojila za pomoč gospodarstvu itd. Nazadnje so Američanom le dovolili začetek operacije Iraška svoboda, Turčija pa je mimo ZDA izvedla samostojne operacije v Iraku; tja so marca 2003, ob začetku ameriške ofenzive, poslali neznanu število vojakov (Park 2005, 21–7), česar so se najbolj bali iraški Kurdi, saj bi jih Turki z nadzorom določenih območij lahko odrezali od Irana, Sirije in Turčije, še bolj zastrašujoče pa je zvenela misel, da bi zasedli celo Mosul in Kirkuk. To se ni zgodilo, Turki pa so v pojasnilu svoje intervencije zapisali, da jo izvajajo v

svarilo, s katerim bi preprečili ustanovitev samostojnega Kurdistanu in priključitev omenjenih mest le-temu, ter z namenom zaščititi Turkmene (Yldiz 2005, 108–9).

Za Turčijo so torej sporne tri točke znotraj kurdskega vprašanja: PKK, ki destabilizira njeno obstoječo politično in ozemeljsko integriteto, avtonomija iraškega Kurdistanu pod vodstvom KRG, ker vzpodbuja nastanek samostojne kurdske države, in pa status Kirkuka s svojimi naravnimi bogastvi (Woodrow Wilson International Center for Scholars 2007). Slednje si lahko razlagamo v okviru omenjenega turškega »sevreskega kompleksa«.

4.2 Težnje po Kirkuku in turkmenski dejavnik

Status Kirkuka Turčija razume kot svoj vitalni interes. Tudi če pustimo ob strani sevreski kompleks in izključimo možnost, da bi Turčija dosegla neposredno oblast nad njim, je Kirkuk še dolgo igral vlogo centra turške politike do Kurdiv, Kurdistanu in celotnega Iraku.

Kot eno od dveh največjih nahajališč nafte v Iraku predstavlja sporno točko v odnosih med Turčijo in ZDA. Poleg tega so se tam pojavljale napetosti med Kurdi na eni strani in Arabci ter Turkmeni na drugi; slednji nasprotujejo priključitvi Kirkuka avtonomnemu iraškemu Kurdistanu. Enaka čustva do problema je gojila Ankara, saj tamkajšnji viri energentov predstavljajo osnovo izgradnje gospodarske infrastrukture iraških Kurdiv na poti k samostojnosti. Zavzemala se za Kirkuk izključno v okviru Iraku, nikakor pa ne pod vplivom KRG (Woodrow Wilson International Center for Scholars 2007). Ankara vidi ozemeljsko celovitost Iraku kot faktor stabilnosti, ker preprečuje širitev vpliva drugih držav v regiji, še večji razlog pa je bil v tem, da je ob vzpostavitvi morebitne kurdske samostojnosti predvidevala novo državljansko vojno med KDP in PUK, kar bi pomenilo kaotično destabilizacijo območja. Če pa se to ne bi zgodilo in bi novonastala kurdska država gospodarsko zacvetela, bi prišlo do velikanske razlike med blagostanjem v iraškem in revščino v turškem Kurdistanu, kar bi zopet okrepilo separatistična nagnjenja med turškimi Kurdi (International Crisis Group 2005).

Turčija je torej zagovarjala federativno ureditev Iraku na osnovi obstoječe administrativne razdelitve države. V primeru nove regionalizacije znotraj države na osnovi narodnostne pripadnosti pa naj bi po njenem Kirkuk z okolico dobila turkmenska manjšina, po številnosti

tretja etnična skupina v državi. Po turških navedbah naj bi štela okoli tri milijone ljudi, po ameriških ocenah pa le malo nad pol milijona. Ker v Iraku že dolgo ni bilo popisa prebivalstva, je bilo o realnem številu težko soditi (Park 2005, 36). Gledano z zgodovinskega stališča je Kirkuk mesto Turkmenov, ki so tam predstavljali vladajoči sloj in s tem vodilno silo v gospodarstvu in vojski. Kurdi so bili predvsem njihovi služabniki, ki so se tja priselili s podeželja, mesto pa je nudilo zatočišče množicam beguncev v prej opisanih protikurdskih operacijah iraške vojske. S tem se je delež kurdskega prebivalstva močno povečal, že pred tem pa je Velika Britanija že po razpadu otomanskega imperija dajala Kurdom vse večjo moč. To je povzročilo dolgotrajno jezo med Turkmeni, ta pa je bila voda na mlin Ankari, ki razen možnosti vojaškega posredovanja ni imela drugega aktivnega sredstva vplivanja na tem območju. Turkmenska manjšina je na drugi strani potrebovala Ankaro, da bi jo ta zaščitila pred vplivom Kurdiv (International Crisis Group 2005), ki so v mestu v zadnjem času imeli največjo moč, obravnavali pa so ga kot del avtonomne kurdske regije, čeprav to uradno ni bil (Yildiz 2007, 207–10).

Politično Turkmene kot manjšino zastopa ITF, organizacija, ki so jo ustanovile turške varnostne službe, ki so na tem območju prisotne že od zgodnjih 90-ih let, posledično pa deluje neposredno pod vplivom Ankare. Njeno pokroviteljstvo je vneslo nemir med iraške Kurde, saj so Turki leta 2001 začeli oboroževati in uriti pripadnike ITF, projekt pa ni dosegel zelenih rezultatov, saj ta kot politična organizacija ni pritegnila dovolj Turkmenov, ki so se bolj kot na osnovi narodnostne pripadnosti odločali na osnovi vere; definirali so se kot šiiti in se raje vključevali v politične skupine z verskim predznakom (Park 2005, 36–8).

Tako uradna Ankara kot ITF sta stalno trdili, da se iraškim Turkmenom kršijo pravice (Park 2005, 36). Ti so po eni strani potrebovali vojaško intervencijo Turkov, ki bi oslabil kurdske dejavnike, po drugi pa niso želeli biti pod njihovim prevelikim vplivom, ker so s tem izgubljali kredibilnost znotraj Iraka. V dilemi je bila tudi Turčija sama, odločala pa se je med EU in Kirkukom. Z vojaško zasedbo slednjega bi tvegala slabe odnose z Brusljem. (International Crisis Group 2005). Kaj je zanjo dragocenejša?

Tudi v dilemi pa Turčija ni stala križem rok, ampak je na nek način narekovala dinamiko dogodkov v Kirkuku. V severnem Iraku je po operaciji Iraška svoboda imela 1.500 do 3.000 pripadnikov specialnih sil, katerih naloge so javnosti neznane. Razporejeni so bili v okolici

Mosula, Kirkuka in Tel Afarja (International Crisis Group 2005), vpletli pa so se v več incidentov, ki so sprožili diplomatske spore mednarodnih razsežnosti. Opisal sem že zajetje specialcev pri Kirkuku in pa t. i. *Hood event*, ko naj bi Turki načrtovali atentat na tamkajšnjega guvernerja (Global Security 2011). Temu lahko dodamo še spopade v Tel Afarju leta 2004. Ti so potekali med vstajniki, ki naj bi tja prišli iz Sirije, ter pešmergo in ameriškimi silami. Ob tem je turško-turkmenska stran izrazila zaskrbljenost nad usodo turkmenskega prebivalstva (Park 2005, 36–7), postavlja pa se vprašanje, kakšno vlogo je Turčija pri takšnih incidentih v resnici imela. Če gre verjeti Američanom, je sama hotela še dodatno destabilizirati že tako nestabilno območje, s čimer bi lahko opravičila vojaško posredovanje in s tem zasedbo Kirkuka (Ware 2003). Na to temo je predstavnik Turkmenske islamske zveze povedal, da Turkmeni sicer potrebujejo pomoč Turčije, ne pa tudi posredovanja; v tem primeru bi verjetno z vojsko v Irak vstopila tudi Iran in Sirija, česar pa si ni želel nihče. Vendar je bila navkljub temu in dejstvu poslabšanja odnosov z EU Turčija v primeru kurdske zasedbe Kirkuka pripravljena izvesti vojaško operacijo. Kot je povedal nek zahodni diplomat, je Turčija sposobna dejanj, ki ji dolgoročno prinašajo škodo. Kirkuk ima namreč poleg materialnih koristi tudi zelo močan simbolni pomen (International Crisis Group 2005).

Vendar pa se Turčija ni odločila za vztrajanje pri težnjah po Kirkuku; po besedah g. Aljafa z inštituta Ifimes jih je opustila (Aljaf 2011) in se odločila za potezo, ki jo obravnava naslednje poglavje.

4.3 Operacija Sonce in preobrat v turški politiki

Mnogo se je govorilo o resnejšem turškem posredovanju v severnem Iraku. Ob pogostih turških zračnih napadih na domnevne cilje PKK se je omenjal poseg celo s 140.000 pripadniki (Der Spiegel 2008b), namesto tega pa se je februarja leta 2008 odvila operacija Sonce, ki, kot sem zapisal, ni imela nobenih večjih posledic v taktičnem smislu. Vsekakor pa je predstavljala strateško izhodišče za izvedbo naslednjih turških političnih manevrov, ki so privedli do današnjega stanja, ki ga grafično prikazuje slika A.4. v prilogi A.

PKK je bila na območju severnega Iraka stalno prisotna, kar je KRG tolerirala (Cordesman 2008), čeprav je Talabani kot predsednik Iraka že leta 2003 Turčiji zatrdil, da iraško ozemlje

ne bo več služilo kot izhodišče za dejavnosti, usmerjene proti Turčiji ali ostalim sosednjim državam (BBC 2003c), poleg tega pa je s turško represijo še pridobila podporo med Kurdi, posledično pa se je povečala učinkovitost njihovih akcij. Turški Kurdi so bili v času operacije v 50 % naklonjeni turški vladi, PKK jih je podpiralo 30 %, 15 % pa jih je boljšo prihodnost videlo v islamističnih gibanjih (Cordesman 2008).

Ker bi taktično rezultate Sonca glede na obseg angažiranih turških sil res lahko označili za polom, se dotaknimo morebitnih dejanskih ciljev, ki jih je Turčija imela namen doseči s to akcijo. Eden od namenov bi lahko bil pokazati ZDA, da s turškega vidika PKK predstavlja grožnjo, ki jo je Turčija sama pripravljena odstraniti, tega pa ji nihče ne more preprečiti. S tem so pozvali ZDA k uporabi sile proti separatistom. Drugi cilj je bil s prikazom moči in drznosti preprečiti nadaljnjo pot iraškega Kurdistanu k samostojnosti (Cordesman 2008). Ankara je hotela zagotoviti iraške države, da do nje ne bo prišlo – v tem primeru ji je obljubila gospodarsko sodelovanje, kot dokaz nasprotovanja kurdskega separatizmu pa je od nje zahtevala aktivno vključitev v pregon PKK (Der Spiegel 2008a). Kurdom je s tem tudi dala vedeti, da lahko kadarkoli blokira njihove severne čezmejne povezave, predvsem naftovode, kar je za Kurde bistvenega pomena, kot alternativo pa je na ta način »ponudila« sodelovanje s turškimi podjetji in vlado. Eden izmed ciljev bi lahko bil tudi krepitev arabskega dejavnika nasproti kurdskega, hkrati pa tudi svarilo pred morebitnim posredovanjem Sirije in Irana (Cordesman 2008). Operacijo lahko razumemo tudi kot sredstvo za ponovno legitimizacijo vojske, ki jo je ta najbrž potrebovala zaradi spremenjenih domačih političnih razmer. Ne glede na njen učinek pa jo nekateri že zato, ker se je sploh odvila, pojmujejo kot zmago turške diplomacije nad ameriško, ki je do zadnjega verjela, da Turki operacije ne bodo izvedli, saj bi ta lahko dolgoročno destabilizirala območje (Der Spiegel 2008a).

Glede na nadaljnji razvoj dogodkov pa na operacijo Sonce ne smemo gledati z negativnim predznakom, saj so se razmere po njej začele drastično spreminjati na bolje. Še marca je Turčija grozila z uporabo sile v Iraku, aprila pa je izrazila pripravljenost za pogovore s KRG, za katere je ta že večkrat prosila, a jih je turška stran ignorirala. Tedaj pa je spremenila retoriko, saj imata strani, kot je dejala KRG, več skupnih interesov kot razlik. To se tiče predvsem stabilnosti mejnega območja in gospodarskega sodelovanja; kljub dotedanji sovražnosti je Turčija za iraške Kurde že takrat predstavljala največjega gospodarskega

partnerja. Oktobra leta 2009 pa se je zgodil dogodek zgodovinskega pomena, saj je Erbil obiskal turški zunanji minister Davutoğlu in naznanil odprtje konzulata. Poglobitev političnih in gospodarskih vezi je pomembna za obe strani, saj Turčija Kurdom predstavlja povezavo z Zahodom, KRG pa vez Turčije z zalivskimi državami. Izpostaviti je potrebno, da je ministra na obisku spremljalo 80 predstavnikov turškega gospodarstva (Kurdish Regional Government 2009).

Konzulat se je odprl v začetku leta 2009, Turčija pa je izrazila upanje, da bo z njim dobila največje in najpomembnejše tuje politično predstavništvo v kurdski regiji (Strouse 2010). Posledice izboljšanja odnosov so dramatično pozitivne, Turčija pa si je s tem pridobila neznanski gospodarski vpliv. Irak kot celota zanjo predstavlja petega najpomembnejšega gospodarskega partnerja, k temu pa iraški Kurdistan prispeva kar 70 %. Pojavile so se celo govornice, da obstaja možnost ekonomske zveze Turčije in KRG. Novo razmerje moči pa se ne kaže le na področju gospodarstva; Turčija je namreč nastopila s pristopom »hearts and minds«, zato aktivno gradi prometno infrastrukturo, šole in univerze, med Kurdi pa so izjemno priljubljene turške nadaljevanke. Tudi v političnem smislu je turška prisotnost vse močnejša, kar predstavlja pozitiven dejavnik za Kurde. V tem vidijo izhod pred povečanimi pritiski Bagdada, hkrati pa jih sekularna Turčija do neke mere ščiti pred islamskim fundamentalizmom, ki se širi po ostalem Iraku (Salih 2011). Zanimiva so tudi namigovanja, da naj bi Turčija v primeru izbruha državljanske vojne v Iraku z vojaško silo branila kurdsko območje (Strouse 2010), kar se zdi logično, saj bi s tem ščitila svoje lastne investicije. Vidimo, da je Turčija v primeru iraškega Kurdistanu morda celo odločilno prispevala k stabilnosti, in to večinoma na diplomatskih in gospodarskih temeljih. Postavlja pa se vprašanje, v kolikšni meri je operacija Sonce dala podlago mirni prihodnosti.

Glede na te podatke bi utegnili sklepati, da je kurdski dejavnik izrazito podrejen turškemu, vendar temu ni tako: kot je povedal g. Aljaf, lahko KRG »izvozi« kurdski konflikt na ozemlje Turčije, s čimer bi jo destabilizirala. Poleg tega imajo Kurdi svojo že omenjeno Pešmergo, ki je postala znatna oborožena sila in bi bila zmožna delovati v prid KRG; tudi načelnik generalštaba iraške vojske ima kurdske korenine, kakor tudi predsednik Iraka Talabani. Kurdom tako pravzaprav ni v interesu popolna samostojnost, saj bi z njo izgubili vpliv znotraj Iraka, s tem pa bi se zmanjšala tudi kurdska moč proti akterjem izven Iraka (Aljaf 2011).

4.4 Domača problematika ostaja

Navkljub dobrim odnosom z iraškimi Kurdi Ankara še ni rešila svojega domačega kurdskega vprašanja, čeprav se zdi, da tudi na tem področju spreminja svoj pristop. Predsednik vlade Erdogan poizkuša najti ravnotežje med vojaško in gospodarsko rešitvijo vprašanja. V ta namen je leta 2008 namenila 15,5 milijard ameriških dolarjev za nadaljevanje jugovzhodno anatolskega projekta (GAP). Ta je bil začel že v 70-ih letih, vendar zaradi slabega vodenja ni dosegel pomembnih rezultatov. Cilj projekta je dvigniti življenjsko raven v Kurdistanu in ga polno vključiti v turško gospodarstvo. Vseeno pa se zdi možnost rešitve kurdskega vprašanja zgolj z gospodarskimi sredstvi malo verjetna, hkrati pa se tudi Erdogan sam pridružuje mnenju vojaškega vrha, kar vliva nezaupanje v svetlo prihodnost mirovnega procesa (Aliriza 2009, 8–10). Na drugi strani pa PKK izgublja veljavo. Njena prioriteta – neodvisnost – se zdi dolgoročno neizvedljiva, ob prevladi trše struje pa ne najde poti v turško družbo. Nekateri menijo, da je smisel njenega obstoja le še terorizem kot tak, zato naj ne bi podpirala niti paketa reform, ki ga je predlagala opozicija, vključuje pa spremembe v vseh segmentih družbe in predvideva celo pozitivno diskriminacijo v korist Kurdiv (Aybet 2011). Z novimi napadi PKK vzbuja reakcije na turški strani, s katerimi posledično pridobijo militaristi, ki pa dialogu niso naklonjeni. Tako vlada kot PKK menita, da bi z razorožitvijo slednje več izgubili kot pridobili, predvsem slednja bi ob nezmožnosti integracije v družbo s tem izgubila svojo lastno legitimnost. Zanimivo je, da naj bi se večina Kurdiv bolj kot za politično samostojnost oziroma avtonomnost zavzemala za kulturno avtonomijo po vzoru južne Tirolske, vlada pa se boji, da ne bi turški Kurdistan odšel po poti Kosova (Karakas 2010); hkrati so Kurdi v parlamentu dobro zastopani, saj je odstotek kurdskega prebivalstva v Turčiji sorazmeren z deležem sedežev, ki jih zasedajo (okoli 80) (Aljaf 2011). Turki in Kurdi so tako še vedno ujeti v začaran krog nezaupanja in nasilja, družbeni konsenz o kurdskem vprašanju znotraj tako ene kot druge družbe pa še ni dosežen.

4.5 Je Turčija regionalna velesila?

Turčija je v zadnjih letih naredila ogromen napredek; razvija se s hitrostjo, ki je za njeno okolico verjetno nepredstavljiva. Leta 2006 njena gospodarska rast že peto leto zapored ni padla pod 5 % (Friedman 2007) in čeprav jo je svetovna gospodarska kriza leta 2009 močno prizadela, se je za tem hitro pobrala in verjetno je, da se bo odslej razvijala še hitreje (The

Economist 2010). Gospodarsko je najmočnejša muslimanska država, hkrati pa tudi najmočnejša na Bližnjem vzhodu, v vzhodnem Sredozemlju, na Kavkazu in vse do Hindukuša (Friedman 2007). Že danes je članica skupine G20, po nekaterih napovedih pa naj bi do leta 2050 postala deseta gospodarsko najmočnejša sila. V bližnji prihodnosti bo njen razvoj najbrž med tremi najhitrejšimi na svetu, s čimer bi se postavila takoj za Indijo in Kitajsko. Razlogov za takšen gospodarski razvoj je več, omenimo le najpomembnejša: hitro rastoče in mlado prebivalstvo (njegova povprečna starost znaša 29 let, v državah EU pa nad 40) in pa zemljepisni položaj med Evropo, Rusijo in Bližnjim vzhodom, ki je zelo pomemben za trgovanje z energenti (The Economist 2010).

Pri svojem vzponu pa se Turčija sooča tudi s težavami, kot so inflacija, korupcija, pomanjkljivosti v šolskem in zdravstvenem sistemu, brezposelnost in revščina na jugovzhodu države, kar lahko postavimo v okvir kurdskega vprašanja, ki pa je problem že sam po sebi (The Economist 2010). Širjenje turškega vpliva navzven je bilo v preteklosti omejeno s turškimi notranjimi ideološkimi in vojaško-političnimi specifikami, ki so negativno vplivale na odnose predvsem s Sirijo, Grčijo in Iranom. A z razvojem Turčije se je pojavilo očitno neravnovesje v regiji, pri čemer so bili Turki v prednosti. Zato so si tudi sosedje želeli sodelovanja z njo, z zmanjšano sovražnostjo pa so se vzpostavili pogoji za nov gospodarski razvoj. Znano je, da če Turčija napreduje gospodarsko, bo napredovala tudi vojaško. Vpliv teh dveh faktorjev pa se čuti v vseh že prej omenjenih regijah (Friedman 2007).

Toda ne smemo pozabiti, da je Turčija kljub moči in agresivnosti, ki jo zadnje čase kaže v svoji zunanji politiki, še vedno vpeta v mednarodne finančne tokove. Znano pa je, da ima na te tokove preko mednarodnih finančnih institucij zelo močan vpliv prav Izrael, kateremu je Turčija še zlasti nenaklonjena (Aljaf 2011). Iz tega lahko sklepamo, da ima tudi turška agresivnost svoje meje, čeprav jo lahko glede na trenutno situacijo dejansko označimo za regionalno velesilo.

5 ZAKLJUČEK

Zdi se, da so razlogi za konflikte v Kurdistanu v prvi vrsti nacionalistične narave. Na eni strani imamo z zamudo prebujeno narodno zavest Kurdov, ki težijo za svojo samostojnostjo, na drugi pa Turke, ki na nacionalizmu gradijo svojo državnost. Že na tej točki pride do konflikta med narodom na ozemlju Turčije. V smislu notranje politike lahko zapišem, da je Turčiji uspelo destabilizirati samo sebe, in sicer s svojo ideologijo, ki ji je slepo sledil vojaški aparat in posledično izvajal represijo nad Kurdi na vseh področjih življenja, s tem pa sprožil vse prej kot miroljubne reakcije. Z nasilnim »reševanjem« problematike je kljub dodatni (vselej pomanjkljivi) socialno-ekonomski komponenti vedno dosegla le kratkoročno notranjo stabilnost. Tu ne prezrimo dejstva, da je bil konflikt znotraj Turčije posledica konflikta med velesilama v času hladne vojne na regionalni ravni.

Očitno je, da za ideologijo stojijo geopolitične težnje države; Turčija si je vedno želela lastiti tudi iraški del Kurdistana, zato se je aktivno vpletala v tamkajšnje dogajanje, naj si bo s pregonom tam skritih pripadnikov PKK ali s posegi v notranje konflikte med iraškimi Kurdi. Čeprav je vedno stremela za stabilnostjo tega območja, je le-to pogojevala z lastno prevlado. V nasprotnem primeru je bila najbrž pripravljena konflikte sama zanetiti oziroma jih potencirati do te mere, da bi na kriznih žariščih lahko prikazala svojo prisotnost kot faktor stabilizacije. S prisotnostjo pa bi, seveda, dobila nadzor nad določenim območjem. Pred kratkim ga je tudi dejansko dobila, a ne (le) na račun trde militaristične politike, marveč z uporabo diplomatskih in gospodarskih vplivov, kar ji dovoljujeta njen hiter razvoj v zadnjih letih in njena strateško ugodna zemljepisna lega.

Zaključim lahko, da je Turčija k stabilnosti regije prispevala toliko, kolikor sta ji dovoljevala ideologija in geopolitični interes. Da bi dosegla stabilnost na svojem ozemlju, ji preprečuje njena nacionalistično-militaristična usmeritev, ki ji do neke mere sledijo tudi zmernejši državni voditelji. Za stabilnost na območju iraškega Kurdistana je Turčija dobro poskrbela, saj s tem ščiti svoje investicije in širi svoj vpliv. Kljub nekaterim očitnim in tudi namernim pomanjkljivostim v prizadevanjih za stabilizacijo pa celostno, gledano na nivoju regije, lahko na raziskovalno vprašanje odgovorim z da.

6 LITERATURA

1. Akkoyunlu, Karabekir. 2007. *Military reform and democratisation: Turkish and Indonesian experiences at the turn of the millennium*. Abingdon: Routledge.
2. Aliriza, Bulent. 2009. Turkey's Changing Dynamics. V *Turkey's Evolving Dynamics: Strategic Choices for U.S.-Turkey Relations*, ur. Stephen J. Flanagan, 1–11. Dostopno prek: http://csis.org/files/media/csis/pubs/090408_flanagan_turkeyreport_web.pdf (8. marec 2011).
3. Aljaf, Bakhtyar. 2011. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 10. november.
4. *Assembly of Turkish American Associations*. Dostopno prek: <http://www.ataa.org/> (10. junij 2011).
5. Aybet, Gulnur. 2011. *Turkey and Counter-Terrorism: The Impact of EU Conditionality on Political Reform*. Dostopno prek: <http://www.wilsoncenter.org/publications-list/Turkey> (1. september 2011).
6. Barkey, Henry J. in Graham E. Fuller. 1998. *Turkey's Kurdish question*. Lanham; Boulder; New York; Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
7. Bondern, Paul de. 2008. *Turkey launches major land offensive into Northern Iraq*. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2008/02/22/us-turkey-iraq-idUSANK00037420080222> (4. avgust 2011).
8. BBC. 1999. »*Ocalan: Greeks supplied Kurdish rebels*«. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/358115.stm> (2. avgust 2011).
9. --- 2003a. »*US and Turkey to hit PKK*«. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3158686.stm> (2. avgust 2011).
10. --- 2003b. »*US troops clash with 'PKK rebels'*«. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3257273.stm (2. avgust 2011).
11. --- 2003c. »*Iraqis rebuild trust with Turkey*«. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3284421.stm (2. avgust 2011).
12. --- 2007. »*Turkey vows to defeat PKK rebels*«. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7055623.stm> (3. avgust 2011).
13. --- 2010. »*Kurdish PKK denies Istanbul bomb, extends 'truce'*«. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11664707> (3. avgust 2011).

14. Brandon, James. 2006. *The Kurdistan Freedom Falcons Emerges as a Rival to the PKK*. Dostopno prek: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=936 (3. avgust 2011).
15. Breau, Susan in Kerim Yildiz. 2010. *The Kurdish Conflict: International Humanitarian Law and Post-Conflict Mechanisms*. Abingdon: Routledge; New York: Routledge.
16. Casier, Marlies in Joost Jongerden. 2010. *Nationalisms and Politics in Turkey: Political Islam, Kemalism and the Kurdish Issue*. Abingdon: Routledge.
17. CIA. 2012. *The World Factbook*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html> (13. februar 2012).
18. Cordesman, Anthony H. 2008. *The Strategic Impact of the Turkish Invasion of Iraq's Kurdish Region*. Dostopno prek: <http://csis.org/publication/strategic-impact-turkish-invasion-iraqs-kurdish-region> (1. avgust 2011).
19. --- 2011. *US and Iranian Strategic Competition in the Gulf States and Yemen*. Dostopno prek: <http://csis.org/publication/us-and-iranian-strategic-competition-southern-gulf-arabia-and-yemen> (3. februar 2012).
20. *Der Spiegel*. 2008a. What Is Behind Turkey's Invasion of Northern Iraq?, 25. februar. Dostopno prek: <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,537554,00.html> (9. avgust 2011).
21. --- 2008b. Turkish Incursion 'Damaging Iraq', 25. februar. Dostopno prek: <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,537553,00.html> (9. avgust 2011).
22. Friedman, George. 2007. *The Geopolitics of Turkey*. Dostopno prek: <http://intellibriefs.blogspot.com/2007/07/geopolitics-of-turkey.html> (12. december 2011).
23. *Global Security*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/> (10. februar 2012).
24. Gunter, Michael M. 1996. The KDP-PUK Conflict in Northern Iraq. *Middle East Journal* 50 (2). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/4328927?seq=1&Search=yes&searchText=pkk&searchText=turkey&searchText=iraq&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dpkk%2Bturkey%2Biraq%26acc%3Don%26wc%3Don&prevSearch=&item=9&ttl=366&returnArticleService=showFullText&resultsServiceName=null> (10. oktober 2011).

25. Gurfinkiel, Michel. 2007. *Is Turkey Lost?* Dostopno prek: <http://michelgurfinkiel.com/articles/106-Geopolitics-Is-Turkey-Lost.html> (10. oktober 2011).
26. Hackett, James, ur. 2009. *The Military Balance*. London: Routledge.
27. Hale, William. 1992. Turkey, the Middle East and the Gulf Crisis. *International Affairs* 68 (4). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2622709?&Search=yes&searchText=pkk&searchText=turkey&searchText=iraq&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dpkk%2Bturkey%2Biraq%26acc%3Don%26wc%3Don&prevSearch=&item=7&ttl=366&returnArticleService=showFullText> (10. oktober 2011).
28. Hall, Edward. 2008. *Terrorist group profile: PKK*. Dostopno prek: <http://www.helium.com/items/1031822-War-Terrorism> (1. februar 2012).
29. *Hezenparastin*. Dostopno prek: <http://www.hezenparastin.com/eng/> (10. oktober 2010).
30. International Crisis Group. 2005. *Iraq: Allaying Turkey's Fears Over Kurdish Ambitions*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Iraq/Iraq%20Allaying%20Turkeys%20Fears%20Over%20Kurdish%20Ambitions.ashx> (20. oktober 2011).
31. Izady, Mehrdad R. 2008. *Geopolitics*. Dostopno prek: <http://www.kurdistanica.com/?q=node/34> (11. oktober 2011).
32. Jenkins, Gareth. 2001. *Context and circumstance: the Turkish military and politics*. Oxford; New York: Oxford University Press for the International Institute for Strategic Studies.
33. Jenkins, Gareth. 2007. *PKK Changes Battlefield Tactics to Force Turkey into Negotiations*. Dostopno prek: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Bsword%5D=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews%5Ball_the_words%5D=pkk%20tactic%20change&tx_ttnews%5Bpointer%5D=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=4494&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=84564d20ad2610615e97c6674ce557d1 (7. September 2011).
34. Karakas, Cemal. 2010. Kurdish prospects under the AKP. *Near East Quarterly*, 2. avgust. Dostopno prek: <http://www.neareastquarterly.com/index.php/2010/08/02/cemal-karakas-kurdish-prospects-under-the-akp/> (17. marec 2011).

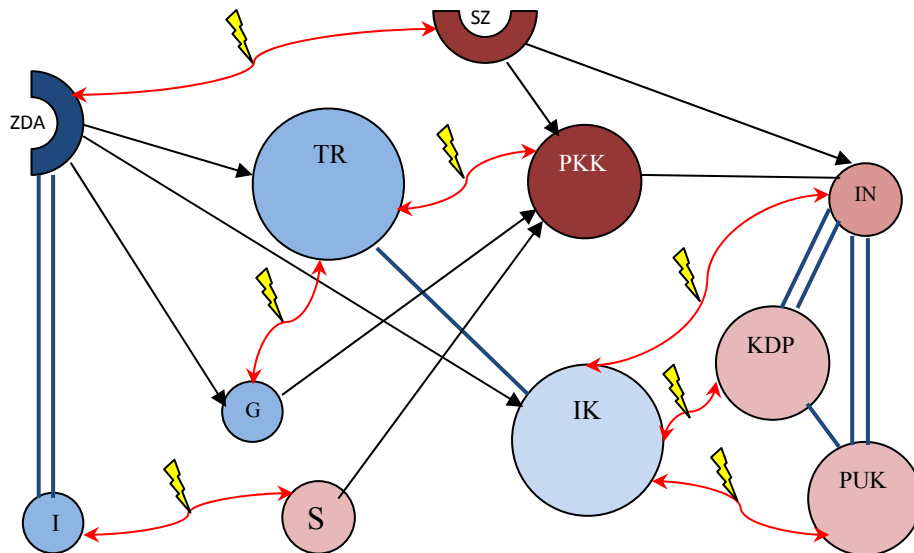
35. Klare, Michael T. 2001. *Resource wars: the new landscape of global conflict*. New York: Metropolitan Books.
36. Kurd Net. 2009. *Turkish govt attacked over 'de facto amnesty' for Kurdish PKK rebels*. Dostopno prek: <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2009/10/turkeykurdistan2310.htm> (14. avgust 2011).
37. --- 2010. *Dozens of Turkey's pro Kurdish BDP members arrested – again*. Dostopno prek: <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2010/2/turkeykurdistan2525.htm> (14. avgust 2011).
38. Kurdistan Regional Government. 2009. *President Barzani, Turkey's Foreign Minister Davutoğlu hold historic meetings, announce plans to open consulate*. Dostopno prek: <http://www.krg.org/articles/detail.asp?rnr=223&lngnr=12&smap=02010100&anr=32216> (1. november 2011).
39. Library of Congress. 1988. *Acountry Study: Iraq*. Dostopno prek: [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+iq0090\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+iq0090)) (2. julij 2011).
40. Library of Congress – Federal Research Division. 2008. *Country Profile: Turkey*. Dostopno prek: <http://memory.loc.gov/frd/cs/profiles/Turkey.pdf> (2. julij 2011).
41. Lortz, Michael G. 2005. *Willing to face Death: A History of Kurdish Military Forces - the Peshmerga - from the Ottoman Empire to Present-Day Iraq*. Dostopno prek: <http://etd.lib.fsu.edu/theses/available/etd11142005144616/unrestricted/003Manuscript.pdf> (10. julij 2011).
42. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Turčije. 2011. *PKK/KONGRA-GEL*. Dostopno prek: http://www.mfa.gov.tr/pkk_kongra-gel.en.mfa (3. marec 2011).
43. National Counterterrorism Center. 2012. *Terrorist Groups*. Dostopno prek: <http://www.nctc.gov/site/groups/kgk.html> (24. februar 2012).
44. Özcan, Nihat Ali. 2009. *PKK Terrorism in Turkey*. V *Combating International Terrorism: Turkey's Added Value*, ur. James Ker – Lindsay in Alastair Cameron, 9-12. Royal United Service Institute. Dostopno prek: http://www.rusi.org/downloads/assets/Turkey_terrorism.pdf (10. oktober 2011).
45. Park, Bill. 2005. *Turkey's policy towards northern Iraq: problems and perspectives*. London: International Institute for Strategic Studies; New York: Routledge.
46. Rosentahl, Jürgen K. G., ur. 2007. *Military Technology*. Bonn: Monch Publishing Group.

47. Pipes, Daniel. 1995. Hot Spot: Turkey, Iraq, and Mosul. *Middle East Quarterly* 2 (3). Dostopno prek: <http://www.meforum.org/265/hot-spot-turkey-iraq-and-mosul> (21. december 2011).
48. Roth, Jürgen. 1981. *Kurdi: geografija zatiranih*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
49. Salih, Mohamed A. 2011. Turkey and Iraqi Kurdistan: From Cold War to Warm Peace. *World Politics Review*, 4. marec. Dostopno prek: <http://www.worldpoliticsreview.com/articles/8088/turkey-and-iraqi-kurdistan-from-cold-war-to-warm-peace> (6. marec 2011).
50. Savran, Sungur. 2008. *Turkish incursion into Northern Iraq: Military Fiasco, Political Debacle*. Dostopno prek: <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=8334> (10. avgust 2011).
51. Sayari, Sabri. 1997. Turkey and the Middle East in the 1990s. *Journal of Palestine Studies* 26 (3). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2538156> (23. december 2011).
52. Songün, Sevim. 2009. History of PKK in Turkey. *Hurriyet Daily News*, 14. september. Dostopno prek: <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=history-for-the-pkk-in-turkey-2009-09-14> (5. avgust 2011).
53. Starr, Stephen. 2009. Turkey's Kurd initiative goes up in smoke. *Asia Times Online*, 16. december. Dostopno prek: http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/KL16Ag01.html (10. oktober 2011).
54. Strouse, Thomas. 2010. *Opening of the Turkish Consulate in Erbil*. Dostopno prek: <http://theotheriraq.wordpress.com/2010/03/18/opening-of-the-turkish-consulate-in-erbil/> (3. oktober 2011).
55. *The Economist*. 2003. A partnership at risk?, 1. julij. Dostopno prek: http://www.economist.com/node/1914570?story_id=1914570 (15. avgust 2011).
56. --- 2010. Anchors aweigh. 21. oktober. Dostopno prek: <http://www.economist.com/node/17276440> (15. avgust 2011).
57. *Turkish Weekly*. 2006. Chronology of the Important Events in the World/PKK Chronology (1976-2006). Dostopno prek: <http://www.turkishweekly.net/article/217/chronology-of-the-important-events-in-the-world-pkk-chronology-1976-2006-.html> (2. avgust 2011).

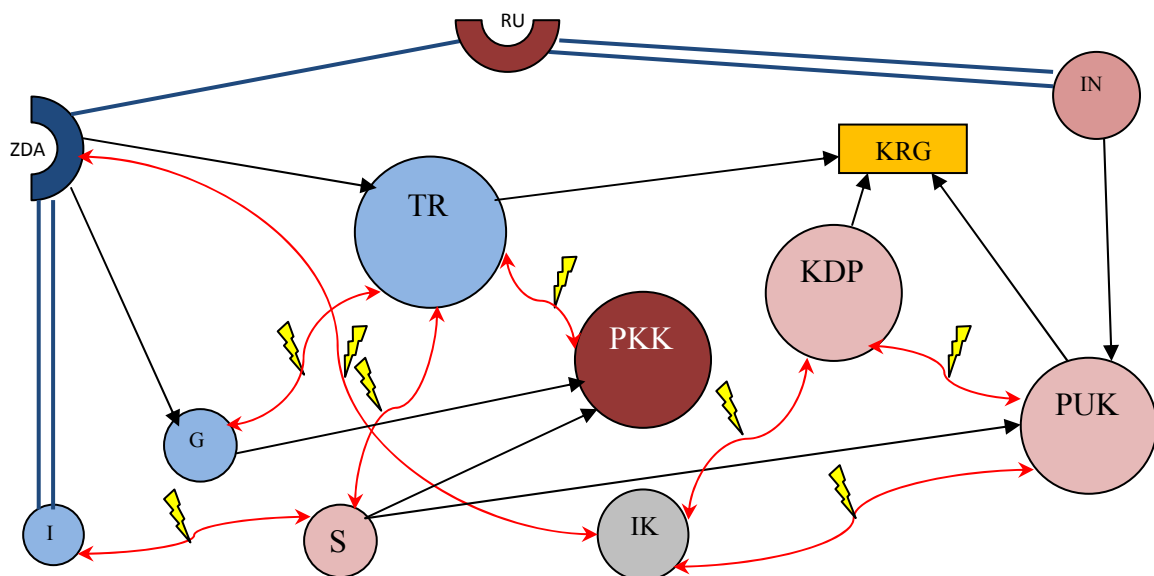
58. UNHCR. 2004. *Chronology for Kurds in Turkey*. Dostopno prek: <http://www.unhcr.org/refworld/country,,MARP,,TUR,,469f38e91e,0.html> (9. oktober 2011).
59. Uslu, Ermullah. 2008. *Leading PKK Commander Cemil Bayik Crosses into Iran*. Dostopno prek: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=4938 (2. avgust 2011).
60. Yildiz, Kerim. 2007. *The Kurds in Iraq: the past, present and future*. London; Ann Arbor: Plut; London: Kurdish Human Rights Project.
61. Ware, Michael. 2003. The Turks Enter Iraq. *Time World*. Dostopno prek: <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,446392,00.html> (18. avgust 2011).
62. Woodrow Wilson International Center for Scholars. 2007. *Turkey, Iraq and the Future of Kirkuk*. Dostopno prek: <http://www.wilsoncenter.org/event/turkey-iraq-and-the-future-kirkuk> (22. december 2011).
63. World Bulletin. 2010. *Turkish policemen killed in militant ambush*. Dostopno prek: <http://www.worldbulletin.net/index.php?aType=haber&ArticleID=61825> (20. avgust 2011).

PRILOGA A: GRAFIČNI PRIKAZ KONFLIKTA SKOZI ČAS

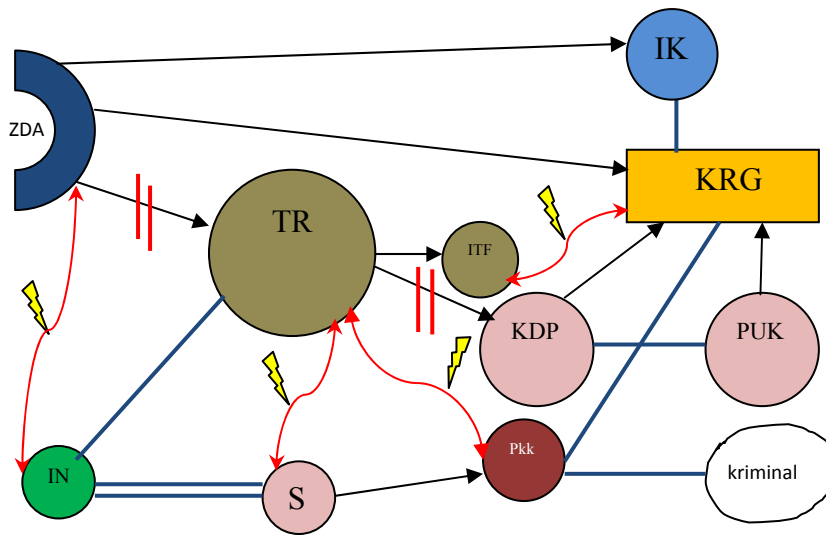
Slika A.1: stanje v letih 1987 in 1988

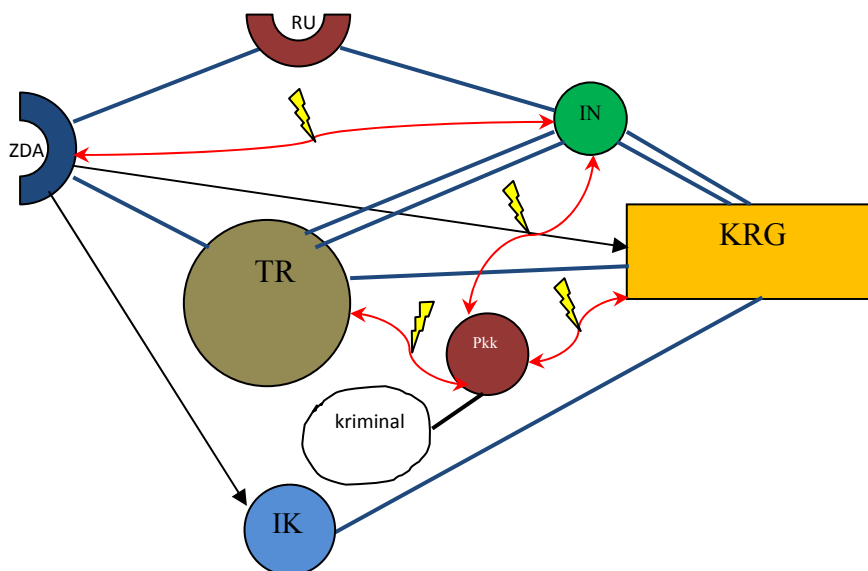
Slika A.2: stanje v letih od 1992 do 1995

Slika A.3: stanje v letih od 2001 do 2004

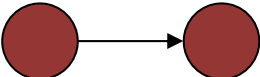

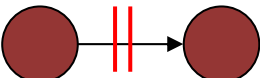

Slika A.4: današnje stanje

PRILOGA B: LEGENDA

B.1: Razlaga znakov

	Neposredni akter konflikta; relativna velikost kaže moč v konfliktu
	Zunanja stran, ki ima posreden vpliv na konflikt
	Institucija
	Dobri, enakovredni odnosi med akterjema
	Zavezništvo
	Prevladujoča smer vpliva
	Konfliktni odnosi
	Prekinjena povezava ali dejavnost

B.2: Kratice, uporabljene v grafičnem prikazu

G - Grčija

I - Izrael

IK - Irak

IN – Iran

ITF – Iraška turkmenska fronta

KDP – Kurdska demokratska stranka

KRG – Kurdska regionalna vlada

PKK – Delavska stranka Kurdistana

PUK – Patriotska unija Kurdistana

RU – Rusija

S - Sirija

TR - Turčija

ZDA – Združene države Amerike

